

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

autor: Michaela Nádeníčková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky a psychologie

Obor sociální pedagogika

Forma rodiny a její vliv na dítě

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Autor práce:

Michaela Nádeníčková

Vedoucí práce:

PhDr. Miluše Vítečková

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V..... dne

.....
podpis

Děkuji paní PhDr. Miluši Vítěčkové za konzultace, cennou pomoc, rady a připomínky, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Abstrakt

Škála forem soužití rodičů dětí navštěvující základní školu je velice rozmanitá. Na každé dítě působí rodina jinak a jinak zas ovlivňuje jeho chování. Rodina a zejména její role je pokládána za nezastupitelnou a především přirozené rodinné prostředí má na výchovu a samotný rozvoj dítěte největší vliv. Dalo by se tedy říci, že jaká rodina je sama o sobě, jakou plní funkci a jak na své dítě působí, promítá se i toto všechno do školních výsledků dítěte.

Protože i nadále přibývá rodin neúplných, rozvedených či jinak seskupených, přibývá i dětí, na které má jejich „nová“ rodina nejrůznější vliv. Vzniklé situace jsou působením tohoto vlivu odlišné a mnohdy většinou záporné. Chtěla bych proto zjistit, jaký vliv má forma soužití rodičů na prospěch a chování dítěte.

Abstract

There are many various forms of coexistence of parents and school children. Families impress their children and influence them in various ways. Family and especially its role is regarded as unsubstitutable. First of all, natural family atmosphere influences upbringing and child development most. It could be said family itself, its function and impact on its child become apparent in child's school results. The number of incomplete families, divorced parents or other forms of families is increasing. Therefore the number of children who are influenced by their „new“ families is increasing, too. Because of this influence, new situations are different and mostly negative. I would like to find out how the form of parents coexistence influences their child's behaviour and school results.

Klíčová slova

Rodina, forma rodiny, manželství, neúplná rodina, rozvod, nesezdání partneři, adopce, pěstounská péče, opatrovnictví

Keywords

Family, form of family, marriage, incomplete family, separation, partners, adoption, foster care, tutelage

Obsah

ÚVOD	6
------------	---

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 RODINA	8
1. 2 FUNKCE RODINY	11
1. 3 RODINA A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ	13
1.4 FORMY RODINY	17
1.4.1 MANŽELSTVÍ.....	17
1.4.2 JINÉ FORMY RODINY	19
1.4.2.1 Neúplná rodina.....	19
1.4.2.2 Rozvedení manželé	20
1.4.2.3 Agregátní rodina	22
1.4.2.4 Otec/matka samoživitel/ka	24
1.4.2.5 Nesezdaní partneři.....	26
1.4.2.6 Náhradní rodinná péče	27

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	31
2.3 PŘEDMĚT VÝZKUMU	31
2.4 HYPOTÉZY.....	32
2.5 METODOLOGIE.....	32
2.6 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	33

DISKUZE.....	53
--------------	----

ZÁVĚR.....	56
------------	----

SEZNAM LITERATURY

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

PŘÍLOHY

ÚVOD

Rodinné prostředí je místem pro příznivý rozvoj dětí. Rodina dítěti poskytuje zázemí, v němž prožívá pocity lásky, přátelství, bezpečí. Je to místo těch nejdůvěrnějších vztahů lidí, kteří jsou si nejbližší. Právě vnitřní intimita a citlivost je pro prvotní výchovné formování dítěte velice důležitá. Rodina je též místem, kam se dítě rodí, aniž si mohl vybrat jiné. Odtud potom přejímá to, co mu bylo rodiči připraveno. Je jasné, že tedy domov a domácí atmosféra předurčuje k tomu, aby se dítě cítilo šťastné, klidné, vyrovnané, milující a v bezpečí.

Postupem času a stále více se v dnešní době objevuje negativní chování dětí, žijících v neúplných rodinách, kde chybí otec. Příčin mezi negativním chováním u dětí existuje celá řada. Ať již se jedná o materiální úroveň rodiny, neúplnost rodiny, nepravidelnou pracovní dobou rodičů či jinou závažnost narušující chování, vývoj a v neposlední řadě i studijní výsledky dítěte. S výchovnými problémy dětí, nechutí k učení, uzavřeností, zmíněnými negativními studijními výsledky i narušujícím chováním se setkáváme stále častěji. Dalo by se říci, že za posledních pár let se tyto problémy celkově změnily k horšímu, avšak je nutné vědět, že hlavní vinu na vzniku těchto problémů má rodina, klima v rodině i výchovné metody. Proto zjištění, jaká forma soužití rodičů má na různé chování dítěte a jeho prospěch vliv, mě natolik zaujal, že jsem se rozhodla právě pro toto téma své bakalářské práce.

Cílem mé bakalářské práce je tedy zjistit vliv formy rodiny na dítě ve výchovně-vzdělávacím procesu.

Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. První kapitolu věnuji rodině, její funkci a vlivu na dítě. Ve druhé kapitole charakterizuji různé typy rodin a to především manželství, nesezdané soužití, rodinu, kde matka je samoživitelka, rozvedené partnery i náhradní rodinnou péčí, to znamená adopci, pěstounskou péči, opatrovnictví a poručenství.

V praktické části se zaměřuji na zmapování typů soužití rodičů u dětí navštěvující základní školu. Současně zjišťuji, jaký vliv má forma soužití rodičů

na prospěch a chování dítěte. Využívám kvantitativní výzkum, metodu dotazníku. Dotazovány jsou paní učitelky čtvrtých tříd vybraných základních škol v Jihočeském kraji.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 RODINA

Člověk dnešního typu se objevuje na naší planetě v mladší době kamenné. Je jisté, že tento člověk žil ve skupinách, a je skoro jisté, že šlo o skupiny pokrevně spřízněné. Je pravděpodobné, že jejich společnost byla společností klanovou, že odvozovali svůj původ od společného mytického předka. Badatelé tak soudí na základě analogie s takzvanými necivilizovanými společnostmi, které se na Zemi dají v několika odlehlých oblastech najít ještě dnes a jsou natolik málo ovlivněné jinými kulturami, že snad reprezentují původní typ organizace lidské společnosti.¹

KLABOUCH² dodává, je pochopitelné, že se takové kolektivy mohly stmelit nejspíše na základě společného původu: vznikají rody, skupiny pokrevně příbuzných osob, spojených hospodářskými a společenskými pouty, představující základní společenskovýrobní jednotku lidstva v společnosti prvobytně pospolné.

Rody se počínají při sexuálním styku rozdělovat na skupiny, uvnitř kterých je sexuální styk nadále neomezený, avšak navenek, mezi příslušníky různých takových skupin, přestává být již obvyklý. Vzniká tím uvnitř rodu první forma manželství, takzvané manželství skupinové, které je manželskou formou příznačnou pro rodovou společnost po celou dobu jejího trvání.³

MATOUŠEK⁴ uvádí, že po pádu starověkého římského impéria se nové formy organizace evropské společnosti objevily nejdříve ve francouzských a německých státních útvarech. Je velmi obtížné dopátrat se toho, jak vypadala evropská nebo slovanská rodina v raném středověku. O Slovanech víme až po

¹ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 23-24.

² KLABOUCH, J., *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. s. 12-13.

³ KLABOUCH, J., *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. s. 12-13.

⁴ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 29.

příchodu na naše území kolem 5. století našeho letopočtu. V této době mohli mít význační mužové více žen a jejich rodina tak byla silně patriarchální. Ve středověku je také běžné soužití širších rodin, kdy společně s rodinou žili ještě námezdní pracovníci, učni či tovaryši.

Revoluce, které bojovaly za občanskou rovnost, nemohly pominout práva žen. Proces ženské emancipace začal fakticky dlouho předtím, než byl feministickým hnutím za první Francouzské revoluce deklarován. Patriarchální rodina se od tohoto momentu začíná rozpadat. Novověká industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a soustředila obyvatele do měst. Na přelomu 19. a 20. století začaly v průmyslu pracovat i ženy a muž přestal být jediným živitelem rodiny.⁵

Tak jako byla rodina kotvou jistoty pro obyčejného člověka, byla i pro badatele při zkoumání společenského vývoje stálým prvkem. O rodině si mohl být sociální teoretik dlouho jist, že se ve svých funkcích i základní struktuře ve své dnešním stavu neliší významně od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. A že může s rozumnou mírou jistoty předpokládat principiálně stejné fungování a strukturu rodiny třeba i po dalším století dynamického vývoje moderních společností. Povaha moci, povaha osídlení, povaha nerovnosti, povaha práce – to všechno a ještě mnohé další procházelo revolučními změnami a dalo se očekávat, že se bude měnit dále. Ale tatínek s maminkou a dětmi? Jevilo se, že rodina působí a bude dál působit jako nenápadný, ale velmi významný stabilizující prvek, který zaručuje společnosti soudržnost a staví hráz anomii v proudu změn. Toto přesvědčení vládlo v sociologii po celé devatenácté století a ještě první polovinu století dvacátého.⁶

MOŽNÝ⁷ upozorňuje i na konec druhé světové války, který přinesl vlnu porodů – rodily se děti, jejichž narození bylo za války odkládáno. Došlo k tomu, co demografie moc dobře zná z historie a co v tomto případě dostalo jméno „poválečný babyboom“. Unaveni a otřeseni válečnou vřavou a nejistotou, stáhli se

⁵ JANÁČEK, J., *Ženy české renesance*. Praha: Československý spisovatel, 1987.

⁶ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 14-15.

⁷ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 50-51.

lidé k rodinnému krbu. Domů se vrátili veteráni největší války v dějinách lidstva a rodinný život zažíval konjunkturu. Poměrně brzy po válce se začaly rychle zlepšovat i hospodářské poměry: padesátá léta dvacátého století jsou desetiletím hospodářského růstu. Zdálo se, že globální zdroje jsou nevyčerpatelné. Prolomení některých hmotných bariér – zejména zvýšená pohyblivost autem v každé rodině a tím spojený překotný růst příměstských sídlišť – umožnilo ztotožnit rodinný život s rodinným domkem. Prosazuje se neolokalita (nově zakládaná rodina nově zakládá i samostatnou domácnost v novém domě) a pro dvougenerační, samostatně žijící rodinu ražený pojem nukleární rodina začíná být chápán jako označení standardního způsobu života vyspělých průmyslových civilizací, jako „normální“ způsob rodinného života, k němuž celý předchozí vývoj přirozeně směřoval.

V současné české rodině se, podle studie MOŽNÉHO⁸, postupně prosazuje zastupitelnost otce a matky v řadě domácích prací, i když jejich výrazně větší díl stále leží na matkách.

MATOUŠEK⁹ k tomu přidává, že současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností; málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Muž je v práci více angažován než žena, má v práci větší odpovědnost, má v průměru více podřízených, je za svou práci výrazně lépe placen. Žena čeká od muže kromě pomoci v domácnosti a hmotného zajišťování rodiny především citový souzvuk a vztahové porozumění. Rok 1989 změnil rodinné chování našich občanů. Sňatky a narození dětí jsou nyní u nás odkládány na vhodnější dobu, kdy už má mladý člověk dokončené vzdělání a alespoň započatou profesní dráhu. Celkově klesá ochota vstupovat do manželského svazku tradičního typu a přivedením dětí na svět na sebe brát odpovědnost za jejich osud. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 zažívají rodiny těžkosti, na které nebyl nikdo připraven. Typickým

⁸ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 50-51.

⁹ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 40-42.

příkladem nového problému je krize v rodině muže, který začal podnikat nebo výrazně lepší postavení ženy a tím i větší plat. V dalších rodinách jsou na společenském vzestupu oba manželé a potíží je, kdo a v jaké míře se bude věnovat dětem a domácnosti.

Na sklonku 20. století je podle MOŽNÉHO¹⁰ rodina postavena na dlouhodobějším partnerství osob opačného pohlaví. Charakteristická je dvougenerační stavba rodiny, trendem je jedno dítě a párový život bez manželství. Existencí alespoň jednoho dítěte rodina zajišťuje reprodukci života lidí, primární socializaci, výchovu dítěte a také bezpečí všech jejích členů.

V současné době se hovoří o krizi rodiny, zániku rodiny jako instituce. Tyto teorie jsou uváděny do souvislosti s vysokou rozvodovostí a neinstitucionalizovaným soužitím partnerů s dítětem. Přes všechny zmíněné důvody rodina jako instituce přetrvává.¹¹

1. 2 FUNKCE RODINY

MATOUŠEK¹² uvádí, že rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukuje člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity.

Uvádí též, že rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje

¹⁰ MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. s. 250.

¹¹ MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. s. 250.

¹² MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 9.

to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde. V tomto smyslu mluvíme o socializační funkci rodiny.

Rodina složená z manželského páru a jejich přímých potomků je základní společenskou jednotkou známou ve všech lidských společnostech, i když může mít v různých společnostech různé postavení v široké sociální síti, může vykazovat rozdílné vztahy k širšímu příbuzenstvu, popřípadě ke kmenovému společenství. Může mít různou strukturu, různé rozložení rolí a moci a podobně. Základní funkce univerzální lidské rodiny jsou však všude stejné.¹³

Funkce rodiny se vyvíjí v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti. Moderní rodina pozbyla některé ze svých dřívějších funkcí. Jiné funkce pouze ztratily, popřípadě získaly na důležitosti. VÝROST¹⁴ uvádí čtyři základní funkce:

- Funkce reprodukční
- Funkce materiální
- Funkce výchovná
- Funkce emocionální

Reprodukční funkce, též funkce biologicko-reprodukční považujeme v historickém kontextu za nejstarší funkci rodiny vůbec. Byla nejobvyklejším a nejpříjemnějším důvodem pro její existenci. Význam biologicko-reprodukční funkce rodiny pro samostatného jedince je spatřován jednak v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.¹⁵

¹³ KREJČÍKOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 183.

¹⁴ VÝROST, J., *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. s. 326.

¹⁵ GIDDENS, A., *Sociologie*. Praha: Argo, 2003.

Materiální funkce se vztahuje stejně tak na děti, jako na všechny členy rodiny. Dříve byla velice důležitá její výrobní složka. Ačkoliv je rodina v současné době již zcela závislá na výrobní činnosti společnosti a je tedy spíše spotřební jednotkou.¹⁶ KOLUCHOVÁ¹⁷ ji považuje z historického hlediska za nejdůležitější. V historických dobách to byl především způsob výroby, který podmiňoval a ovlivňoval vývoj rodiny.

Funkce výchovná, též funkce socializačně-výchovná, podle DUNOVSKÉHO¹⁸ zabezpečuje nejen společenskou kontinuitu, ale především spočívá v opravdovém zájmu o kvalitu života a péči dítěte. Funkce výchovná je velice podstatná a obtížně nahraditelná. Významná je výchova dítěte a její metody.

K emocionální funkci ROUS¹⁹ uvádí, že není vázána na věk členů rodiny, proto je potřebná v různých podobách. A to jak pro děti, tak pro dospělé. Potřeba zázemí bezvýhradného přijímání podpory a pomoci, potřeba klidu, odpočinku, společných rituálů, perspektiv a plánů. To vše a mnoho dalšího by rodina každému svému členovi měla poskytovat. Podle MATĚJČKA²⁰ může dojít při neuspokojování potřeby lásky, pozornosti a uznání ze strany rodičů vůči dítěti k jeho psychické deprivaci. Ta se pak může projevit v destruktivním chování vůči všemu hodnotově odlišnému, neschopnosti spolupráce či slabé vůli jedince. Funkce emocionální se stává zvláště významnou základní funkcí rodiny. Životní jistoty více než ve vnějších vazbách tkví ve vazbách vnitřních. Emocionální funkce v rodině by měla být citovým zázemím pro všechny členy rodiny. Neměla by být něčím chvilkovým, tedy je vázána na plně zralého a rozvinutého člověka.²¹

¹⁶ GIDDENS, A., *Sociologie*. Praha: Argo, 2003.

¹⁷ KOLUCHOVÁ, J. a kol., *Přehled patopsychologie dítěte*. Praha: SPN, 1989.

¹⁸ DUNOVSKÝ, J. a kol., *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999.

¹⁹ ROUS, J. S., *Diplomová práce – Zařazování dětí v ústavní péči do náhradních rodin a jejich adaptace s novým prostředím*. Olomouc, 2003.

²⁰ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994.

²¹ DUNOVSKÝ, J. a kol., *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999.

1. 3 RODINA A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ

Dítě si nevybírá rodinu, v níž chce žít, ale rodí se do ní nebo se do ní dostává způsobem, který samo neovlivňuje a nemůže ovlivnit. Jejím prostřednictvím dítě poznává první lidské vztahy a city i okolní svět.

Rodina je prvním světem dítěte. Je nejdůležitějším článkem přirozené struktury lidských vztahů. Každá rodina má své tradice, své zvyklosti, své zájmy, svůj denní režim i svůj řád, svou historii. Děti na celém světě žijí v nejrůznějších rodinách, mají různou výchovu, různé možnosti podle podmínek, v nichž rodina žije, i podle toho, kde žije.²²

GALLA²³ zmiňuje rodinu jako první společenské prostředí dětí, ve kterém žijí, jako „hnízdo“, odkud vylétají do vlastního života. Na počátku jejich růstu je rodina jejich jedinou společenskou skupinou, jejímž prostřednictvím se utváří jejich společenská podoba. Rodina je mostem mezi dítětem a společností. Společenské ovzduší dítě vdechuje prostřednictvím rodinné atmosféry. Rodina vůči dítěti reprezentuje společnost, jejíž je součástí. Proto je působnost rodiny na dítě tak závažná, důležitá a vysoce odpovědná. Její úloha v životě dítěte začíná jeho narozením a nekončí ani v době, kdy část odpovědnosti za jeho další vývoj přejímají jiné instituce, zvláště škola.

MATOUŠEK²⁴ rozděluje rodinná společenství. Za primární rodinné spojení považuje **vztah mezi matkou a dítětem**. Ten vzniká a stabilizuje se už v době těhotenství. Už od prvních měsíců těhotenství až do doby dospívání dítěte se u většiny matek nemění pozitivita (respektive negativita) jejich očekávání vůči dítěti, ani intenzita zájmu o dítě. Vazba matky a dítěte je tedy ovlivňována průběhem porodu a intenzitou poporodního kontaktu.

MATĚJČEK²⁵ dodává, že na otázku, od kdy je možné dítě vychovávat, odpovídali nezasvěcení lidé, že od doby, kdy dítě už má alespoň trochu rozum, kdy je možné se s ním domluvit, něco mu vysvětlit, ukázat, dokázat, a ono je

²² BRTNÍKOVÁ, M., *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991. s. 158.

²³ GALLA, K., BUREŠOVÁ, K., *Snoubenci, manželé, rodiče a děti*. Praha: SPN, 1984.

²⁴ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 92-94.

²⁵ MATĚJČEK, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. s. 10-11.

schopno to pochopit. Pak Sigmund Freud a jeho následovníci spolehlivě ukázali, že každý z nás mnohé „výchovné“ zásahy svého společenského okolí přijímá bez rozumu a bez pochopení, a to navíc tak hluboce, že to v nás zůstává a pracuje třeba po celý život, aniž jsme si toho vědomi. Tak se postoupilo v představách o výchově do věku kojeneckého. A pak ještě hlouběji, až do prvních dnů života. Ani to však nestačilo. Už od poloviny 20. století je jasné, že vyvíjející se plod je v kontaktu a v součinnosti nejen s matčinými tělesnými pochody, ale i s její psychikou. Z toho plyne, že dítě je v jistém smyslu vychováváno během těhotenství. Ale už dříve bylo psychology zjištěno, že způsob, jakým se chováme k dítěti a jak je tedy vychováváme, je dalekosáhle ovlivněn našimi rodičovskými postoji, které se vytvářejí dávno dříve, než k nějakému těhotenství vůbec dojde.

Společenské role si dítě osvojuje v aliancích s dospělými členy rodiny a v aliancích se sourozenci. Dobře fungující rodina je založená na pevném **spojenectví mezi mužem a ženou**. Je-li spojenectví mezi jedním rodičem a dítětem silnější než spojenectví mezi mužem a ženou, dítě toto porušení rodičovské solidarity ohrožuje, neboť mu dává větší vztahovou moc, než jaká mu náleží. Generace rodičů a generace dětí má být oddělena hranicí, která má mít jistou propustnost. Málo propustná hranice obě generace příliš izoluje, děti pak cítí malou podporu rodičů. Častějším problémem je příliš propustná hranice – ta dělá z rodiny smíšeniny nerozlišených jednotlivců, v níž všichni sice mluví do všeho, ale nikdo nic nerozhodne, ani za nic neodpovídá.²⁶

BRTNÍKOVÁ²⁷ dodává, že rodina na dítě působí každodenně a připravuje pro ně den všední nebo sváteční – sváteční tím, že mu dává poznávat nové dojmy, nové hodnoty, ale především tím, že se dítěti rodiče věnují, že je vychovávají, že pro dítě a jeho potřeby žijí, dávají mu klid, pohodu, radost a lásku.

Zmiňuje též, že v rodině se dítě učí přirozeným vztahům mezi lidmi, stává se svědkem radostných situací, ale i svědkem neshod a konfliktových situací, které se v rodině vyskytují. Dítě je citlivé na nespravedlnost, například v odlišném přístupu rodičů k jednotlivým sourozencům, na pocit ukřivdění, na nedostatek

²⁶ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003, s. 92-94.

²⁷ BRTNÍKOVÁ, M., *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991, s. 159.

podnětů, na prázdnotu domova, ale i na přeplněnost bytu. Dítě vnímá celou atmosféru rodiny a domova, která se mu vtiskuje do paměti a vytváří, je-li toto působení kladné, nehynoucí pouto k rodině.

Nejvýznamnější rodinnou aliancí dítěte je **spojenectví mezi dítětem a rodičem stejného pohlaví**, aliance „rodová“. V tomto spojenectví se dítě učí nápodobou, jednoduše se s rodičem identifikuje. Díky ní se učí nejen základům své sexuální role, ale rozvíjí též svůj intelekt, osvojuje si dovednost regulovat emoce, učí se sociální inteligenci i morálnímu cítění. Nejen děti, ale i rodiče jsou na uzavření této aliance naprogramováni. Výzkumně bylo prokázáno, že otcové věnují více pozornosti synům a matky věnují víc pozornosti dcerám. V psychoterapeutickém prostředí je velmi zdůrazňováno **spojenectví mezi dítětem a rodičem druhého pohlaví** čili oidipovský komplex. Je to erotická vazba mezi dítětem a rodičem, doprovázená žárliveckým vztahem k rodiči stejného pohlaví, jaké má dítě. V tomto vztahu se dítě učí některým aspektům své pozdější rodičovské role, a to spíše pokusem a omylem. Po období takzvané latence, tedy zhruba ve věku, kdy dítě chodí do základní školy, by měla být transformována do vztahu k jinému člověku, k vrstevníkovi opačného pohlaví. U některých lidí zůstává tato vazba pevná stále, blokuje jim navazování jiných vztahů, a stává se jádrem osobnostně podmíněné neurózy. **Spojenectví mezi dětmi** je další významný subsystém rodiny. Dítě se v něm učí solidaritě na vrstevnické úrovni, formuje roli partnera, kterou bude později zastávat vůči spolužákům, kolegům, přátelům, vůči partnerovi v lásce, případně i vůči manželskému partnerovi.²⁸

BRTNÍKOVÁ²⁹ dodává, že vztahy dětí mezi sebou, jejich hry, ale i dětské boje, by se mohly stát vzorem pro dospělé. Dávají nahlédnout do dětského světa, kde se vždy najde řešení a smír. Svět dětí, i když je to svět malých bojů, je světem lásky a přátelství. Děti se vzájemně učí postojům, vztahům mezi sebou, pocitům, které dříve nepoznaly.

S rozdílnými představami o výchově se děti setkávají každodenně.

²⁸ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 92-94.

²⁹ BRTNÍKOVÁ, M., *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991. s. 158.

A každodenně také poznávají a ověřují si, že výchovný vztah se různě utváří – kontakt s rodiči je jiný než s vychovatelkou nebo učitelkou, jiný je vztah vůči dědečkovi a babičce, a jiný k přátelům rodičů. Dítě na vlastní kůži zažívá různé způsoby výchovy. Učí se srovnávat, poznává, který z modelů výchovy je přiměřenější. Setkávání s nejrůznějšími styly výchovy přináší dětem životaschopnost, dodává jim sebevědomí a posiluje jejich sebedůvěru, důvěru v to, že se v různých každodenních situacích správně zachovají a osvědčí.³⁰

1.4 FORMY RODINY

1.4.1 MANŽELSTVÍ

CIBULEC³¹ popisuje manželství jako soužití dvou partnerů opačného pohlaví, kteří se na základě dobrovolného souhlasu rozhodli, že budou společně spravovat nabytý majetek, finance, udržovat své obydlí – domácnost, starat se o výchovu dětí, sexuálně se stýkat, komunikovat a trávit volný čas, usnadňovat vznik a realizaci svých zálib, vybírat přátele, udržovat vztahy s širší rodinou a starat se o přiměřené duševní a fyzické zdraví.

Manželství staví člověka do nové životní situace – není už předmětem všestranné péče ani osamělcem, kterého tíží jeho samota. Není už „ostrovem“, ale souostrovím, je částí nového systému „my“ a do značné míry na něm záleží, jaký bude další společný život, zda výrazný či fádní.³²

Rodina dává lidem spojení manželské a rodičovské lásky. Manželství a rodičovství jim umožňuje plně pochopit, co znamená skutečně lidské chování k ostatním lidem, co znamená chovat se k nim jako k sobě samému, považovat

³⁰ ROGGE, J-U., *Rodiče určují hranice – rádci pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 2005. s. 61-62.

³¹ CIBULEC, J., *Manželské praktikum*. Praha: Avicenum, 1984. s. 14.

³² CIBULEC, J., *Manželské praktikum*. Praha: Avicenum, 1984. s. 14.

jejich city a zájmy za stejně důležité jako svoje vlastní.³³

BRTNÍKOVÁ³⁴ poukazuje na to, že rodina prošla dlouhým vývojem, složitými dějinami mezilidských vztahů, vztahů mezi mužem a ženou a svazky, které mezi sebou uzavírali. Prošla tradicemi, zvyklostmi, obřady, které více nebo méně zasahovaly a někde stále zasahují do jejich vnitřních svazků a nejjintimnějšího soužití. Za první historickou formu rodiny je možno patrně pokládat rodinu manželskou v období rozvinutého matriarchátu. První vládly ženy, rovněž původ byl určován podle matky. Matka byla totiž jistá, otec nejistý. Ryzí matriarchát byl vak podle mnohých autorů výjimkou a rovněž je odmítán názor, že lidé spolu původně žili v sexuální promiskuitě. Tato autorka též dodává, že rodina jako malá jednotka vzniká – a je dobré tomu stále věřit – z lásky. Její trvání i vnitřní vztahy jejích členů jsou závislé na mnohých faktorech, ale i na tom, jak jsou její členové, především muž a žena, připravení na společný život a jaké podmínky si sami vytvářejí.

První poučení pro vlastní manželský a rodinný život získávají mladí lidé, jak uvádí GALLA³⁵, ve své původní rodině. Tradice rodinného života se dědí z jedné generace na druhou. Udrhuje se tak zejména ona tradice, která se týká formální stránky rodinného života. Podle JOHNSONA³⁶ by nám též mělo manželství našich rodičů sloužit jako příklad fungujícího svazku. Když sledujeme matku s otcem, vnímáme, jak se k sobě chovají jako manželský pár, měl by to být pro nás jakýsi vzor, jak bychom se měli chovat v manželství nebo poté, když do něho sami vstoupíme. Ale jak GALLA³⁷ dodává, dnešní mladí lidé žijí za okolností zcela odlišných od těch, za nichž vstupovali do manželství naši předkové. Proto problémy, se kterými se dnes setkávají při utváření svého manželského soužití, nemohou být zakládány jen na zkušenostech staré generace. Dnešní mladí lidé se rodili zpravidla do úplné rodiny. Každé dítě tak vnímá prostředí kolem sebe, všechny rodinné vztahy, se kterými se setkává, a také

³³ *Encyklopedie mladého manželství*. Moskva: Nakladatelství Moskovskij rabočij, 1984.

³⁴ BRTNÍKOVÁ, M., *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991. s. 145-147.

³⁵ GALLA, K., BUREŠOVÁ, K., *Snoubenci, manželé, rodiče a děti*. Praha: SPN, 1984.

³⁶ JOHNSON, R. M., *Proč se muži děsí manželství*. Praha: nakl. Rybka Publishers, 2010. s. 14.

³⁷ GALLA, K., BUREŠOVÁ, K., *Snoubenci, manželé, rodiče a děti*. Praha: SPN, 1984.

vztahy rodiny a okolí. Takto si člověk v mládí utváří představy o fungování rodiny a rodinných vztazích. Zná problematiku vztahu manželů, včetně řešení domácích konfliktů, a také jejich úspěšnost. Tyto zkušenosti se potom odrážejí v jejich názorech na rodinu, rodinný život, konflikty a ovlivňují jejich budoucí život. Dnešní mladí lidé, kteří si tedy chtějí založit rodinu, kladou důraz na dostatečné finanční zabezpečení, na ukončené vzdělání, ekonomickou samostatnost, dlouholetou známost a především na to „mít kde bydlet“.

1.4.2 JINÉ FORMY RODINY

1.4.2.1 Neúplná rodina

V letech 1991-2001 došlo v České republice k nejvyššímu růstu počtu i podílu neúplných rodin v posledních čtyřech desetiletích. Celkem žilo v době sčítání lidu v ČR v roce 2001 v neúplných rodinách téměř 1,5 milionů osob.³⁸ Neúplná rodina vzniká jednak v důsledku rozvodů manželství s dětmi, jednak z rozhodnutí partnerů neuzavřít spolu sňatek, avšak zplodit spolu dítě. Většinou se tak jedná o rozhodnutí ženy, která chce zůstat svobodnou, avšak chce být matkou.³⁹

MATĚJČEK⁴⁰ dodává další možné varianty, jak může taková neúplná rodina vzniknout. Jedná se tedy dále o:

- Přirozenou cestu (smrt jednoho z partnerů)
- Dlouhodobou nepřítomnost rodiče z důvodu nemoci, výkonu trestu...
- Dlouhodobý pobyt mimo rodinu (pracovní příležitosti)

³⁸ DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. Otcové, matky a porozvodová péče. In *Otcové, matky a porozvodová péče o děti* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2011-02-06]. Dostupné z www.soc.cas.cz.

³⁹ SMĚKAL, V., MACEK, P., *Utváření a vývoj osobnosti*. Praha: Barrister & Principal, 2002.

⁴⁰ MATĚJČEK, Z., *Co, kdy, a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1999.

V každém případě, dítě nebo i zbývající rodič trpí nedostatkem zájmu, lásky, každodenní pozornosti, někdy jde i o finanční ztrátu. Mnohý účastník těchto životních situací je psychicky nevyvážený a jednou potomka zahrnuje láskou, pozorností a péčí a podruhé ho obviňuje za osamělost, za zničený život. Záleží na dalších členech rodiny, na okolnostech, za nichž rodič odchází, na věku dítěte a na jeho osobnosti.⁴¹

1.4.2.2 Rozvedení manželé

*Říká se, že není každý den posvácení... A ani manželství nemusí být každý den úžasné, nádherné, plné zamilovanosti a něhy – naopak, i v tom nejpohodovějším vztahu se zcela neplánovaně a většinou nečekaně objeví „rozlada, která s ránem neodchází“ – krize.*⁴²

Zjištění probíhající krize je při vši složitosti příčin a projevů relativně snadnou záležitostí. Jak uvádí NOVÁK⁴³, postižený se přestává těšit domů, raději bývá i dlouhodobě někde mimo, často před příchodem domů pociťuje specifickou kombinaci strachu a znechucení.

Jak ŠPATENKOVÁ⁴⁴ doplňuje, některé krize jsou „normální“ a přirozené, pramení z běžného manželského vztahu a v podstatě podporují potřebný vývoj vztahu. Jiné krize, které naopak nedávají základ pro nutný vývoj vztahu, mohou být natolik závažné, že vztah mezi manžely utrpí lépe či hůře zacelitelnou trhlinu a manželství se může až rozpadnout.

Rozvrat nastává v okamžiku, kdy se ruší uspořádanost hlavních složek manželského soužití, tyto složky se dezorganizují někdy až do té míry, že se pilíř manželství podlomí, protože jedna jeho složka přestala fungovat.⁴⁵

Muži začnou prudce omezovat výdaje na domácnost, ženy obvykle omezí

⁴¹ MATĚJČEK, Z., *Co, kdy, a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1999.

⁴² ŠPATENKOVÁ, N., *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. s. 48-49.

⁴³ NOVÁK, T., *Hádky v manželství*. Praha: Grada, 2007. s. 22.

⁴⁴ ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. s. 48.

⁴⁵ PLZÁK, M., *Manželská tonutí*. Praha: nakladatelství MOTTO, 2000. s. 25.

míru své angažovanosti v domácnosti, popisuje NOVÁK⁴⁶ a dodává, že rozvrat není záležitostí primárně komunikační, ale dotýká se instrumentální roviny soužití, kdy rozdělení rolí neplatí, přesněji řečeno – nic z toho, co platilo, neplatí.

Všechny právní úpravy zániku manželství se pohybují mezi dvěma póly: na jedné straně stojí zákoníky, které jednou uzavřené manželství považují v principu za nezrušitelné („dokud pár smrt nerozdělí“), na druhé straně pak takové právní úpravy, které považují rozchod manželů za věc soukromé dohody mezi nimi a vyžadují jen registraci zániku manželství. Mezi těmito krajnostmi se nachází celá řada legislativ, jež považují manželství za zrušitelné, ale jen za určitých podmínek, které ve výčtu uvádějí. O tom, zda nastaly, rozhoduje soud, který jediný má právo existující manželství rušit.⁴⁷

MOŽNÝ⁴⁸ uvádí, že rozvody jsou ve všech demokratických zemích předmětem debat vědců, politiků i veřejnosti. Podle přepjatých interpretací jsou velká kvanta rozvodů předzvěstí totálního zhroucení rodiny, podle umírněných názorů jsou nevyhnutelnou daní za vysokou míru osobní svobody, která je příznačná pro moderní západní demokratické společnosti. Každý rozvod má stránku ekonomickou, právní i osobní. A souhlasím s názorem, že pak rozvod představuje pro všechny zúčastněné zátěž na léta.

Na rozvod manželství a rozpad rodiny poukazují i MATĚJČEK a DYTRYCH⁴⁹, kteří tvrdí, že je to jedno z nejsvízelnějších období, a to nejen pro přímé účastníky rozvodu, to znamená pro rodiče a děti, ale často pro celou širší rodinu. Má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické. Rozvod není v našich zemích ojedinělým jevem, ba právě naopak, počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni. Je to období naplněné stresem a frustrací důležitých lidských potřeb. Je to období, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život. Rozhodnutí se rozvést může pramenit z odvahy či zbabělosti, nebo prostě není

⁴⁶ NOVÁK, T., *Hádky v manželství*. Praha: Grada, 2007. s. 22.

⁴⁷ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 207.

⁴⁸ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 132.

⁴⁹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. s. 39.

výběru a jsme postaveni před hotovou věc, se kterou se musíme vyrovnat. Rozvod může být dobrý nebo špatný, často obojí. Ale pro děti znamená rozvod vždy zmatek a ztrátu. Děti o rozvodu nerozhodují a nemají pak žádnou kontrolu nad tím, co se s nimi děje během něj a po něm. Nemohou ovlivnit, jak se budou s rodiči vídat. Zvykly si spoléhat na určitou stabilitu domova a ta je teď narušena stěhováním, změnou zaměstnání rodičů či finančními problémy.

Žádné dva rozvody nejsou stejné. Jaký dopad rozvod na děti bude mít, velmi závisí na vyspělosti, zdravém rozumu a dobré vůli rodičů, stejně jako na věku, emocionální a psychické vyspělosti a pohlaví dětí.⁵⁰

Ztráta jednoho rodiče také zpravidla zintenzivňuje vztah dítěte k rodiči, který o něj pečuje, a mění pohled na druhého rodiče – od zavrhnutí až po idealizaci. Takovéto intenzivní pouto se může ovšem stát zdrojem žárlivosti, zášti a nenávisti vůči novému partnerovi rodiče.⁵¹

Podle MATĚJČKA - DYTRYCHA⁵² bývá předmětem naprosto chybných interpretací špatná školní výkonnost dítěte, která se projevuje ve zhoršeném prospěchu, i přesto že dítě předtím prospívalo dobře. Je dáno tím, že v důsledku trvalého stresu se objevuje v dítěti stále více napětí a úzkosti. To vede ke zhoršení koncentrace, a to opět ke špatnému školnímu výkonu. Dítě je za svůj špatný prospěch trestáno a rodiče si navzájem vyčítají, že špatný školní prospěch je důsledek nesprávné výchovy jednoho či druhého. Všechny stresové situace, kterým je dítě v průběhu rodinného rozvratu a rozvodu rodičů vystaveno, mohou vést nejen k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ke vzniku různých psychopatologických obrazů, ale také k antisociálnímu chování.

Autoři dodávají, že dítě těžko hledá odpověď na otázku, kdo je dobrý a kdo je špatný, kdo je spravedlivý a kdo je nespravedlivý, kdo je má či nemá opravdu rád. Takováto atmosféra vyúsťuje v nedostatek sebevědomí, což se projevuje právě v nedůvěře k lidem obecně.

⁵⁰ COLOROSOVÁ, B., *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008. s. 95-96.

⁵¹ ŠPATENKOVÁ, N., *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. s. 137.

⁵² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. s. 46.

1.4.2.3 Agregátní rodina

Počáteční období po rozpadu manželství, jak uvádí ŠPATENKOVÁ⁵³, je velmi složité jak pro rozvedené, tak i pro jejich děti. Pokud matka není prokazatelně nezpůsobilá nebo nekompetentní, bývá svěřena výchova dětí zpravidla jí a je pouze na ní samotné, aby vytvořila bezpečné zázemí, tedy domov pro své děti. Pro každou rozvedenou matku je břemeno osamělého rodičovství těžké. Musí se vyrovnat s osamělostí, bolestí, snahou uvést svůj život „do starých kolejí“, o všudypřítomných finančních potížích nemluvě. Někteří rodiče raději po rozvodu předešlého manželství začínají znovu úplně od nuly a doplněná rodina zcela nahrazuje jejich bývalou rodinu.⁵⁴

Podle MOŽNÉHO⁵⁵ stoupající podíl rozvodů u párů často velmi mladých neznamená, že je jejich neúspěch či špatná zkušenost od manželství odradí. Velmi často to zkoušejí znovu. Někteří v nesezdaném soužití, velmi často ale v opakovaném manželství. Autor též dodává, že ačkoli se opakovaná manželství o něco častěji rozvádějí než sňatky první, manželé je vesměs označují za úspěšnější, než bylo jejich první manželství. Pojem „opakované manželství“ je ovšem velice široký vnitřně členěný pojem. Může být opakovaným manželstvím pro jednoho z partnerů anebo pro oba; pro jednoho (anebo pro oba) může být i opakovaně opakovaným. Může založit domácnost dvou bezdětných lidí. Jeden z partnerů (anebo oba) ovšem mohou mít děti z předchozího manželství, které s nimi ale nežijí. Anebo s nimi žijí děti z předchozího manželství – jednoho z nich, anebo obou. Nově vytvořený pár může mít samozřejmě i vlastní děti.

DE SINGLY⁵⁶ uvádí i další možnost agregátní rodiny, kdy nový manžel může adoptovat děti své nové partnerky a zapomene tak na svízelnou manželskou minulost, a plně se věnuje novým dětem.

Nový pár se snaží vtisknout svému vztahu nějakou formu – plánuje společný život, vymýšlí konkrétní projekty, například cestovat, mít spolu dítě.

⁵³ ŠPATENKOVÁ, N., *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. s. 132.

⁵⁴ DE SINGLY, F., *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. s. 117-119.

⁵⁵ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 227.

⁵⁶ DE SINGLY, F., *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. s. 117.

Dítě je jedním ze způsobů, jak spolu žít a jak vdechnout vztahu nový život. Narozením dítěte se zcela mění rodinné konstelace. Tam, kde dříve žili pouze nevlastní sourozenci, žijí nyní také polorodí sourozenci. Narozené dítě tak obsazuje významnou pozici, a zároveň se stává vyvolavatelem konfliktů mezi svými polorodými sourozenci. Na rozdíl od ostatních žije s oběma vlastními rodiči!⁵⁷

Podle MATĚJČKA - DYTRYCHA⁵⁸ obecně platí, že matčina nového partnera lépe přijímají mladší děti a lépe dívky než chlapci.

Ne, že by na dětech samých nezáleželo – naopak záleží na nich hodně. Ale ještě více záleží na dospělých, kteří jim ze svého rozhodnutí mění životní situaci a uvádějí je do nového rodinného svazku. A co nám všechny tyto poznatky napovídají? Podle výše zmíněných autorů celkem jednoduchou věc. Že totiž příbuzenská pokrevnost vůbec není nepřekonatelnou překážkou v navázání hlubokých, pevných a trvalých vztahů. Podmínkou je, aby nově složená rodina, měla skutečně funkci rodiny.

1.4.2.4 Otec/matka samoživitel/ka

Rodiny s jedním rodičem představují stále častější rodinný typ. Jedná se o rodiny vzniklé rozvodem, rozchodem, ovdověním, adoptí dítěte osamělou ženou nebo porodem dítěte mimo manželství. Od počátku šedesátých let 20. století byl tento trend důsledkem vzrůstajícího počtu rozvodů, ale v posledních letech je také odrazem nárůstu počtu žen, které mají děti mimo manželství – za svobodna. Určité sociální stigma svobodných matek se postupem času zmenšuje – dříve byly svobodné matky odsuzovány, negativně hodnoceny po morální stránce a jejich děti litovány. Z toho vyplývalo dost znevýhodňující postavení ve

⁵⁷ SAUZEDE-LAGARDE, A., SAUZEDE, J. P., *Spokojené soužití v nové rodině*. Praha: Portál, 2007. s. 75-77.

⁵⁸ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. s. 57.

společnosti. Mění se také složení svobodných matek podle věku.⁵⁹ MATOUŠEK⁶⁰ rozlišuje mezi velmi mladými svobodnými matkami a matkami, které se rozhodly mít dítě za svobodna až okolo třicátého roku. První skupina je charakteristická tím, že dívky přicházely do jiného stavu často neplánovaně, vinu má selhání nebo zanedbání antikoncepce, jejich partneři jsou spíše krátké, letmé známosti. V druhé skupině najdeme spíše ženy, které se svými partnery udržovaly dlouhodobý vztah a vědomě se rozhodly, že dítě mít budou. Po narození dítěte se vztah k partnerovi pro obě skupiny žen stává nesnadný až konfliktní.

Rozhodnutí pro život svobodné matky může být podle SOBOTKOVÉ⁶¹ ovlivněno mnoha faktory, například nezralostí ženy, ale i reakcí na nejisté vyhlídky do budoucna. Na druhé straně MATOUŠEK⁶² tvrdí, že v našich podmínkách těhotné ženy dávají jednoznačně přednost stavu manželskému před postavením svobodné matky, takže fakt, že si dítě ponechaly, se vykládá jako pokus přimět partnera k sňatku. Uvádí též, že děti svobodných matek jsou častěji nemocné, mají horší prospěch ve škole, i když se inteligencí neliší od dětí z úplných rodin. Matky strádají osamělostí, tíží je odmítavý postoj otce k dítěti. Muž chybí nejenom matce, ale i dítěti. Chlapec nemá k dispozici mužský vzor, který potřebuje tím více, čím se blíží k pubertě. Otec je významný i pro dceru. Totiž dcery vychovávané bez otce tendují v dospělosti k extrémnějším postojům vůči mužům, to znamená buď k nekritickému obdivu, nebo k naprostému odmítání mužů.

⁵⁹ SOBOTKOVÁ, I., *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. s. 170-171.

⁶⁰ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 127-129.

⁶¹ SOBOTKOVÁ, I., *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. s. 170-171.

⁶² MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 127-129.

1.4.2.5 Nesezdaní partneři

Jak ukazuje vývoj posledních let, nachází se manželství jako instituce v krizi. Stejně jako dříve usilovala většina lidí o manželský stav, nyní hledají páry nové formy soužití. Takřka čtyři miliony párů žijí ve vztahu podobném manželství bez oddacího listu.⁶³ Rozšíření nesezdaných soužití je jednou z výrazných charakteristik změn demografického chování, ke kterým dochází v České republice od devadesátých let 20. století. Rozmach nesezdaných soužití je úzce spojen na jedné straně s poklesem sňatečnosti a zvyšováním věku při vstupu do manželství a založení rodiny, na druhé straně souvisí s vysokou rozvodovostí v současných společnostech. Nesezdaná soužití se stávají běžnou součástí životních drah – ať již jako krátkodobé soužití partnerů, předmanželské soužití na „zkoušku“ nebo jako dlouhodobé soužití vzhledem k manželství alternativní. Stoupající počet dětí narozených mimo rodinu a vysoká rozvodovost rodin s dětmi svědčí o tom, že nesezdaná soužití představují ve vzrůstající míře prostředí, ve kterém jsou vychovány děti.⁶⁴

Ukončit takové soužití je z pohledu právního jednoznačně mnohem jednodušší, není třeba zahájit žádné řízení o rozvod, není třeba vypořádávat společné jmění manželů, které společně získali od doby uzavření sňatku, není třeba si nechat změnit údaje o osobním stavu v občanském průkazu a podobně. Tyto problémy tedy právně nenastanou, ovšem rozchod dvou lidí (někdy rozpad rodiny) z hlediska emočního se neliší, ať se jedná o rozvod nebo „rozchod bez rozvodu“.⁶⁵

SMEJKAL - BRACHRACHOVÁ⁶⁶ hovoří o dalším nejzřetelnějším a nejvyhranějším projevu individualizace ve sféře rodinného a partnerského

⁶³ JÄCKELOVÁ, K., *I tohle je manželství*. Praha: Knižní klub, 1997. s. 116.

⁶⁴ CHALOUPKOVÁ, Jana. „Dohromady nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů. *Sociologický ústav AV ČR/Sociologický časopis: Ze sociologických výzkumů* [online]. 2006, 5/2006, 24, [cit. 2011-02-10]. Dostupný z [www: http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/24](http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/24) sociologicky casopis czech sociologic al-review-5-2006.

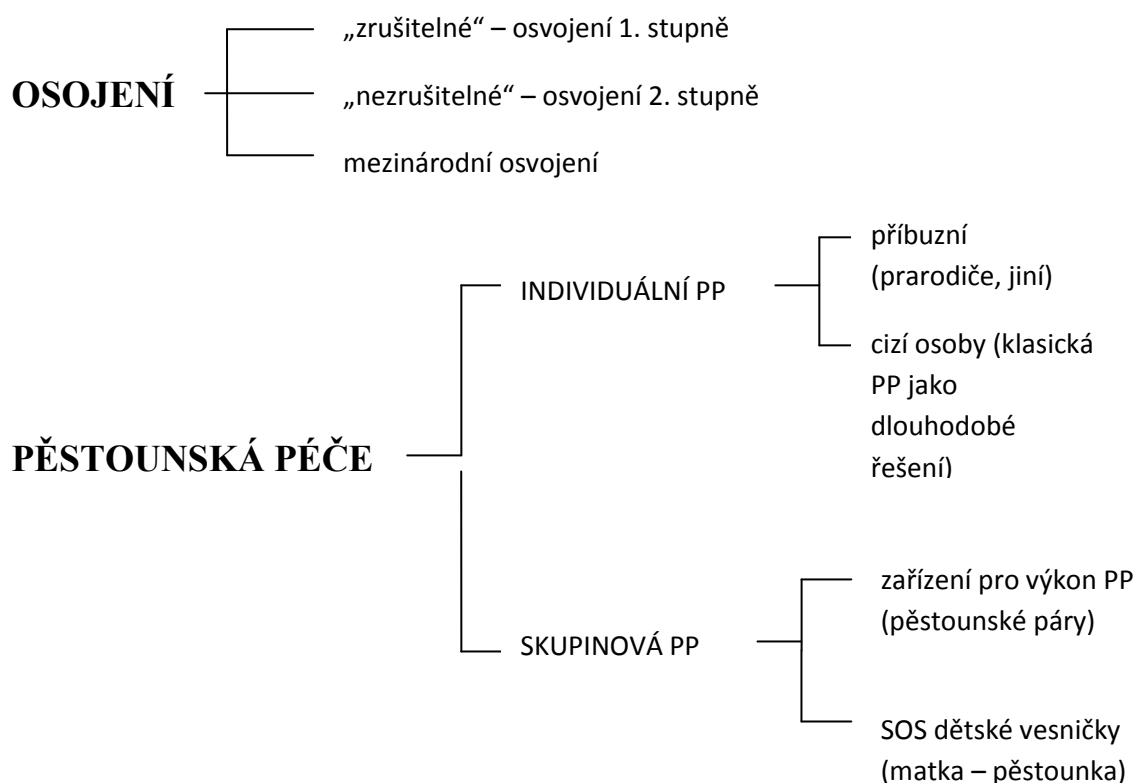
⁶⁵ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B., *Předrozvodové a porozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. s. 105.

⁶⁶ SMEJKAL, V., BRACHRACHOVÁ, H., *Lexikon společenského chování*. Praha: Grada, 2008. s. 39.

života. Dnes stále častější fenomén takzvaných „singles“, tedy lidí žijících osamoceně či ve volném svazku se liší různou mírou semknutostí či otevřeností. V užším pojetí jsou tak chápáni lidé především produktivního věku, kteří nejen že jsou svobodní, ale nemají ani dlouhodobý partnerský vztah druh-družka a nemají o něj zájem.

1.4.2.6 Náhradní rodinná péče

Obrázek č. 1: Přehled typů náhradní rodinné péče v ČR

Zdroj: MATĚJČEK, Z. a kol.⁶⁷

⁶⁷ MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. s. 12-13.

1.4.2.6.1 Osvojení – adopce

K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo již odedávna. Byla to běžná praxe v mnoha kulturách. Slovo adopce znamenalo původně „vyvoliti“, tedy děti byly svými novými rodiči vyvoleny. Dnes je tomu jinak – jsou to noví rodiče, kteří jsou pro opuštěné dítě vybírány. Zájem dítěte má podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte, která je pro náš stát závazná, přednost před zájmem rodičů. Osvojení vedle svého hlavního poslání, kterým je a zůstává nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívá výchovou, péčí a láskou zároveň k naplňování smyslu života osvojitelů, v jejichž rodině začíná osvojenec žít.⁶⁸ Nadšení adoptivní rodiče do tohoto vztahu často vstupují, aniž by si příliš uvědomovali nebo byli dostatečně připraveni na nevšední úkoly, které s sebou adopce přináší. Pokud se problémy, které jsou pro adoptivní vztah typické, objeví nečekaně, může to v rodičích vyvolat různé znepokojivé reakce, jako jsou pocity viny, selhání, nedostatečnosti, strachu nebo bezmoci.⁶⁹ ŠKOVIERA⁷⁰ dodává, že dítě, které je umístěno do náhradní výchovy, bývá zpravidla emocionálně i sociálně narušené. Už v prenatálním období se někdy potýká s fyziologickým ohrožením (alkohol a jiné návykové látky, nízká úroveň zdravotní péče, škodlivý životní styl). Zažívá tedy trauma, které je děleno do tří etap:

- V průběhu těhotenství
- Po narození před umístěním do náhradní výchovy
- Při příchodu do náhradního prostředí

A dále přidává, že specifickým náhradní výchovy je skutečnost, že dítě a vychovatel (náhradní rodič) nejen že nemají společnou minulost, ale v mnohých případech ani společnou budoucnost. Nevytvářejí tak dostatečné podmínky pro „zakořenění“ dítěte a jeho stabilitu.

⁶⁸ MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. s. 12-13.

⁶⁹ SCHOOLEROVÁ, J. E., *Adopce, vztah založený na slibu*. Praha: Návrát domů, 2002. s. 17.

⁷⁰ ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. s. 49.

V současných teoriích osobnosti není výrazný rozdíl ve vnímání toho, zda lidské chování principiálně determinují faktory minulosti, nebo přítomnosti.⁷¹

ŠKOVIERA⁷² přidává, že psychologické směry blízké psychoanalýze zdůrazňují rané zážitky, dětství a minulost jako součást sebepochopení. Bez zpracování traumat z minulosti není možné, aby se osobnost vyvíjela pozitivním směrem. Je zřejmé, že dostatečné množství a kvalita informací o minulosti a jejich zdravá reflexe, citově bohaté prožívání přítomnosti a vize pozitivní budoucnosti jsou nevyhnutelné nejen pro normální emocionální a sociální vývoj dítěte svěřené do náhradní výchovy, ale i pro jeho náhradní rodiče. Podle autora není proto vhodné oddělovat dítě od jeho minulosti, ale hledat způsob, jak všechny etapy jeho života smysluplně propojit.

1.4.2.6.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Jediným rozhodujícím činitelem z hlediska právního je tu zájem dítěte. Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu u osvojení.⁷³

O pěstounství rozhoduje soud, který ho může z vážných důvodů zrušit. Pěstoun se na rozdíl od adoptivního rodiče nestává zákonným zástupcem svěřeného dítěte. Rozhodování o těch nejdůležitějších otázkách, například o volbě povolání, vycestování dítěte do zahraničí, vyřizování dokladů a podobně, zůstává

⁷¹ HALL, C. S., LINDZEY, G., Psychológia osobnosti. Bratislava: SPN, 1999. s. 459.

⁷² ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5, s. 125.

⁷³ MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. s. 12-13.

vyhrazeno jeho pokrevním rodičům. A to v případě, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv.⁷⁴

1.4.2.6.3 Opatrovnictví a poručenství

Opatrovnictví je další užívaný pojem v náhradní rodinné péči. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud usnesením, v němž vymezí rozsah jeho práv a povinností vůči dítěti, a to vždy s ohledem na důvod, pro který byl dítěti opatrovník ustanoven. Opatrovník je dítěti ustanoven například při řízení o osvojení. Opatrovník vykonává pouze některá rodičovská práva stanovená soudním rozhodnutím – není však zákonným dítěte.

Také v poručníka soud ustanoví dítěti a to v případě když:

- Rodiče dítěte zemřeli
- Byli zbaveni rodičovské odpovědnosti
- Byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti
- Nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu

Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na totéž hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Mezi ním a dítětem však ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem.

Opatrovník ve srovnání s poručníkem nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu, dílčím způsobem vykonává některá práva a povinnosti rodičů.⁷⁵

⁷⁴ POPELA, L. Pěstounská péče je tvrdá práce. Rodina: Každodenník o dětech a rodičích. [online]. 2007-05-28, 5703, [cit. 2011-02-10]. Dostupný z [www: http://www.rodina.cz/clanek5703](http://www.rodina.cz/clanek5703).

⁷⁵ MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. s. 17-18.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem empirické části bakalářské práce je zjistit vliv formy rodiny na dítě ve výchovně-vzdělávacím procesu. Zaměřuji se na zmapování typu soužití rodičů u dětí navštěvující třetí a čtvrtou třídu základní školy. Dalším cílem šetření je otázka, jaký dopad má forma soužití rodičů na chování a prospěch dítěte ve škole.

2.2 OBJEKT VÝZKUMU

Šetření realizuji prostřednictvím dotazníku, který je směřován učitelům třetích a čtvrtých tříd jednotlivých škol. Jsou tázáni na formu soužití rodičů jednotlivých žáků a zároveň i jejich chování a prospěch.

2.3 PŘEDMĚT VÝZKUMU

Předmětem dotazníkového šetření je rozdělení žáků do čtyř skupin podle typu soužití jejich rodičů a dále pak dle názorů, postojů a na základě pozorování a samozřejmě školních výsledků, pedagogové uvádějí jejich chování a prospěch. Na škále chování vybírají žáky s:

- Bezproblémovým chováním
- Malými výkyvy v chování (zapomínají domácí úkoly)
- Středními výkyvy v chování (neplní domácí úkoly, jsou nepozorní, nesoustřediví, častěji vyrušují, jsou hyperaktivní, neposední)

- Velkými výkyvy v chování (žáci obtěžují druhé spolužáky, mají sklon páchat násilí vůči spolužákům, jsou neposlušní a nezdvořilí ke svým pedagogům)
- Abnormálními výkyvy v chování (žáci nemají zájem o školu, škoře se vyhýbají)

A dále pak pedagogové uvádějí na základě žakových školních výsledků jejich prospěch.

2.4 HYPOTÉZY

- H1: Nejvíce dětí bude mít rodiče manžele.
- H2: Rozvedených rodičů dítěte se bude k počtu manželství blížit.
- H3: Chování dětí rodičů manželů se bude lišit od chování dětí rodičů rozvedených.
- H4: Prospěch chlapců žijících v rodině s otcem či matkou samoživitelem/kou bude stejný, podobný jako prospěch chlapců žijících v neúplné rodině, konkrétně mezi rozvedenými rodiči. Jejich prospěch bude dobrý až dostatečný.

2.5 METODOLOGIE

Ve své bakalářské práci využívám výzkumu kvantitativního a používám metodu dotazníku. Respondenty jsou paní učitelky žáků třetích a čtvrtých tříd vybraných škol České republiky. Tuto metodu jsem si vybrala proto, že jsem potřebovala získat co největší množství dat, aby mi byla zaručena co největší reliabilita. Dotazníky jsem zasílala jak elektronicky na emaily jednotlivých ředitelů škol, tak jsem zároveň i konkrétní učitele obcházela osobně. Dotazník

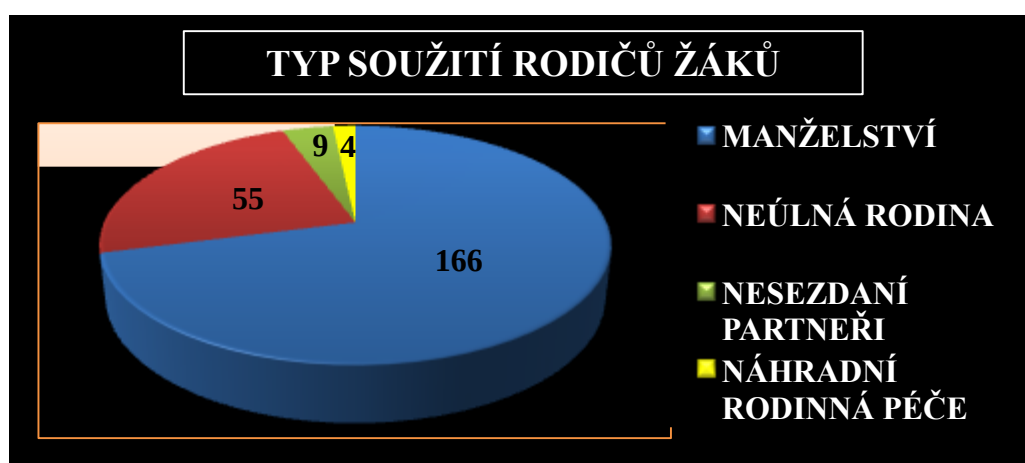
začíná mým představením, následuje důvod, proč pedagogové dotazník vyplňují, k čemu mi budou jejich odpovědi nápomocné a nechybí ani ujištění o anonymitě a poděkování.

Učitelé v dotazníku uvádějí počet dětí, které mají ve své třídě, rozdělují je podle toho, z jaké pochází rodiny, to znamená podle toho, v jakém soužití jejich rodiče žijí a dále pak podle uvedené škály označují číslici, která odpovídá prospěchu a chování. Dotazník je přílohou č. 1.

2.6 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

V prvním grafu uvádím, výsledky typu soužití rodičů těch žáků, u kterých jsem prováděla svůj výzkum.

Graf 1: Typ soužití rodičů žáků

Zdroj: vlastní výzkum

Z tohoto grafu tedy vyplývá, že nejvíce rodičů dětí žije v manželství a to 166 dětí z celkového počtu 234 dětí. Dále pak žije, v rámci mého výzkumu, 55 dětí v rodině neúplné. Zjistila jsem také, že 9 dětí má rodiče, kteří jsou nesezdaní, a pouze 4 děti z celkového počtu žije v náhradních rodinách.

První hypotéza je tudíž pravdivá. Neúplné rodiny tvoří 1/3 z počtu

manželství, tudíž v mém výzkumu se nevyskytuje v takovém počtu, jak jsem ve své druhé hypotéze předpokládala.

Tabulka níže znázorňuje procentuální vyjádření.

Tabulka 1: Číselné a procentuální vyhodnocení grafu 1 – typy soužití rodičů žáků

	<u>číselné výsledky</u>	<u>procentuální výsledky</u>
MANŽELSTVÍ	166	71%
NEÚPLNÁ RODINA	55	23%
NESEZDANÍ PARTNEŘI	9	4%
NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	4	2%

Zdroj: vlastní výzkum

Další grafy, které uvádím, znázorňují jednotlivé podtypy soužití a to v rodině neúplné, kde se zaměřuji na zmapování soužití, jedná-li se o neúplnou rodinu agregátní, rozvedenou nebo zda v této rodině žije pouze jeden rodič s dítětem a jedná-li se tak o matku/otce samoživitelku/le.

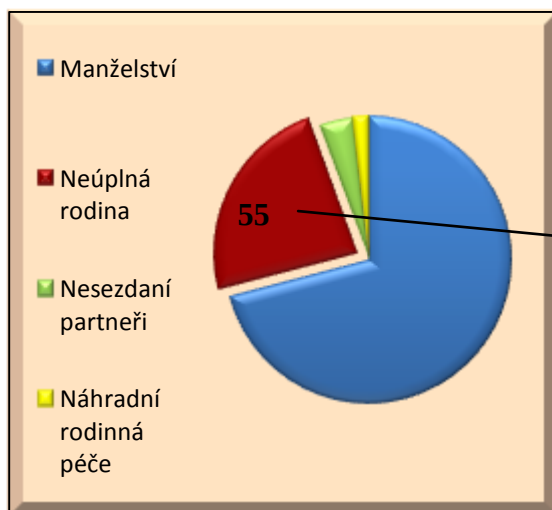
Dále pak uvádím stejné grafy a tabulky u podtypů náhradní rodinné péče, kde graf znázorňuje počet dětí, kteří žijí u osvojitelů, tedy v adoptivní rodině, pěstounské rodině nebo u opatrovníků či poručníků. Poslední graf znázorňuje podtypy soužití rodičů dětí a to soužití nesezdaného. Graf je dále pak dělen na části, podle toho, zda dítě žije s oběma biologickými rodiči, kteří se rozvedli nebo pouze s jedním anebo jsou jeho rodiče stále svobodní.

Tabulka 2: Podtypy neúplné rodiny – číselné znázornění

NEÚPLNÁ RODINA	Rozvedení rodiče	32
	Agregátní rodina	8
	Otec/matka samoživitel/ka	15

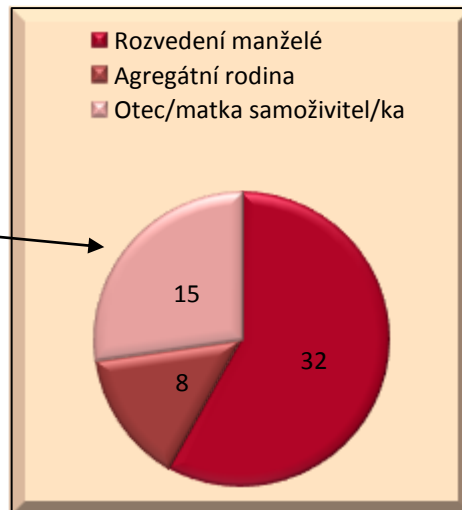
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 2: Formy soužití – neúplná rodina

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3: Neúplná rodina – grafické znázornění

Zdroj: vlastní výzkum

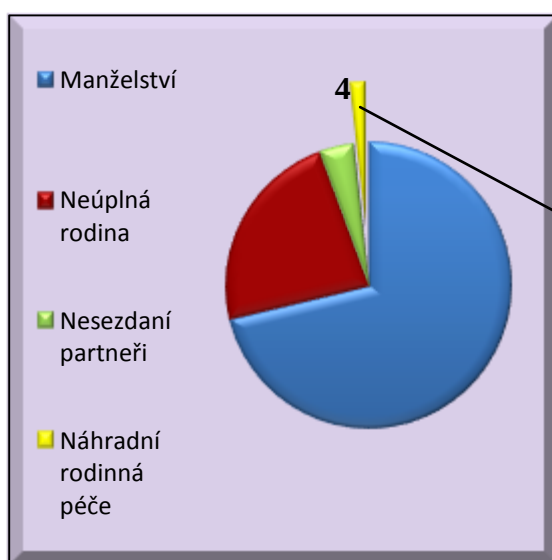
Tento graf vyvrací mou druhou hypotézu, neboť rozvedené rodiny tvoří méně než 1/3 z počtu manželství, tudíž v mém výzkumu se nevyskytuje v takovém počtu, jak jsem ve své druhé hypotéze předpokládala.

Tabulka 2: Podtypy náhradní rodinné péče – číselné znázornění

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	Osvojení (adopce)	2
	Pěstounská péče	1
	Opatrovnictví, poručenství	1

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4: Formy soužití – náhradní rodinná péče

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 5: Náhradní rodinná péče – grafické znázornění

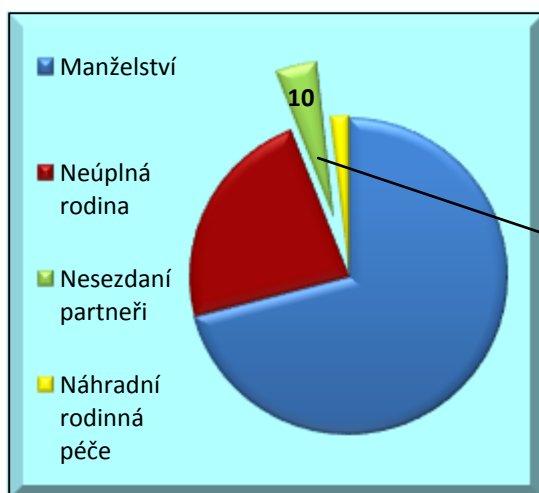
Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 2: Podtypy nesezdaného soužití partnerů – číselné znázornění

NESEZDANÍ PARTNEŘI	NP po rozvodu (oba rodiče biologičtí)	2
	NP po rozvodu (jeden rodič biologický)	7
	NP svobodní	0

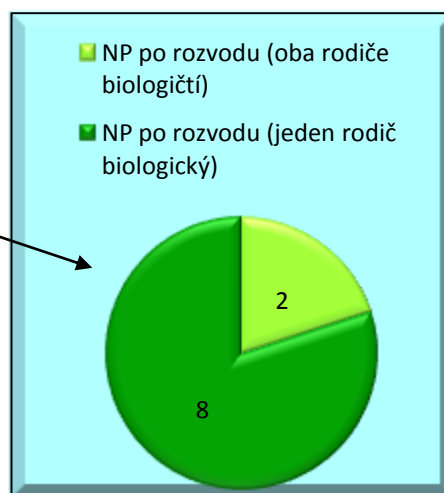
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 6: Formy soužití – nesezdané soužití partnerů

Zdroj: vlastní výzkum

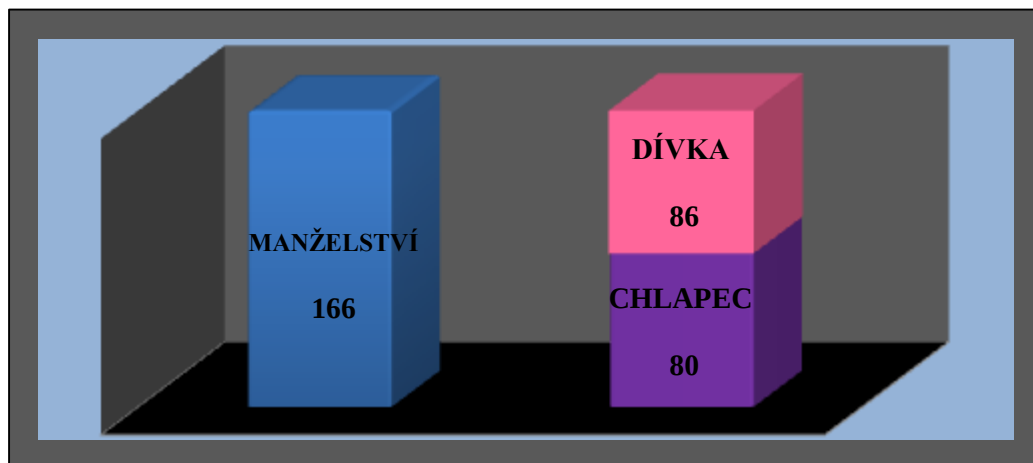
Graf 7: Nesezdané soužití partnerů – grafické znázornění

Zdroj: vlastní výzkum

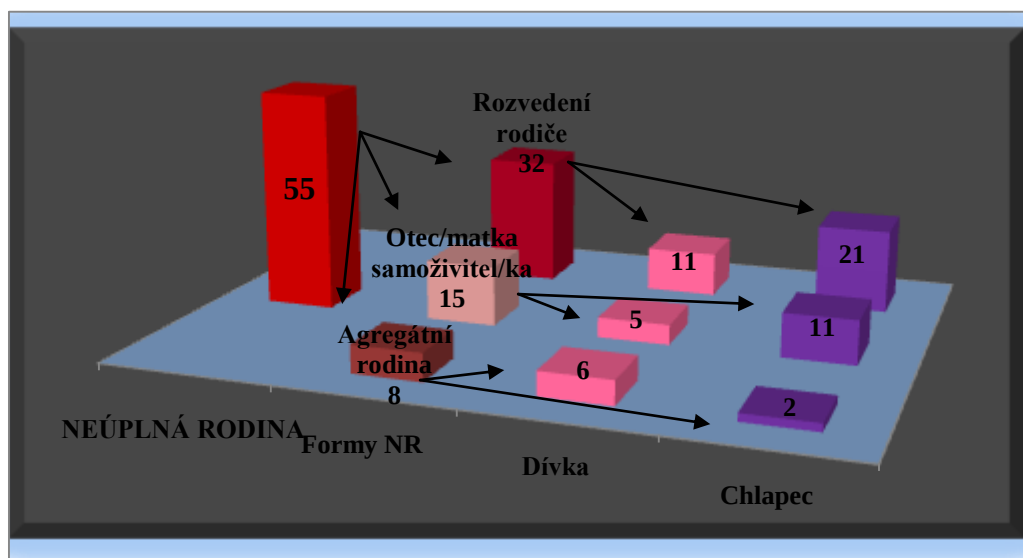
Grafy níže znázorňují rozdělení jednotlivých typů soužití podle pohlaví dětí, které z těchto soužití pochází a které byli zároveň mým vzorkem v konaném výzkumu.

Graf 8: Manželství – chlapec x dívka

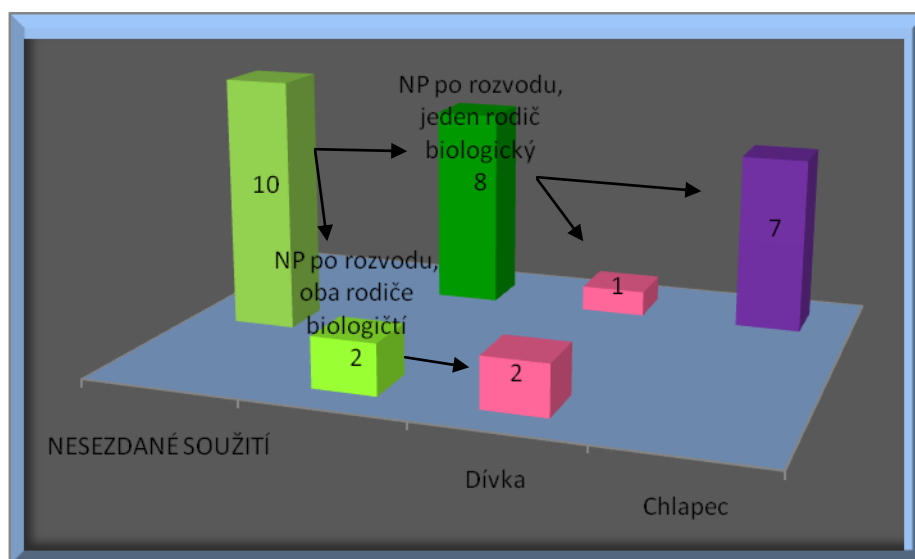
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 9: Neúplná rodina – chlapec x dívka

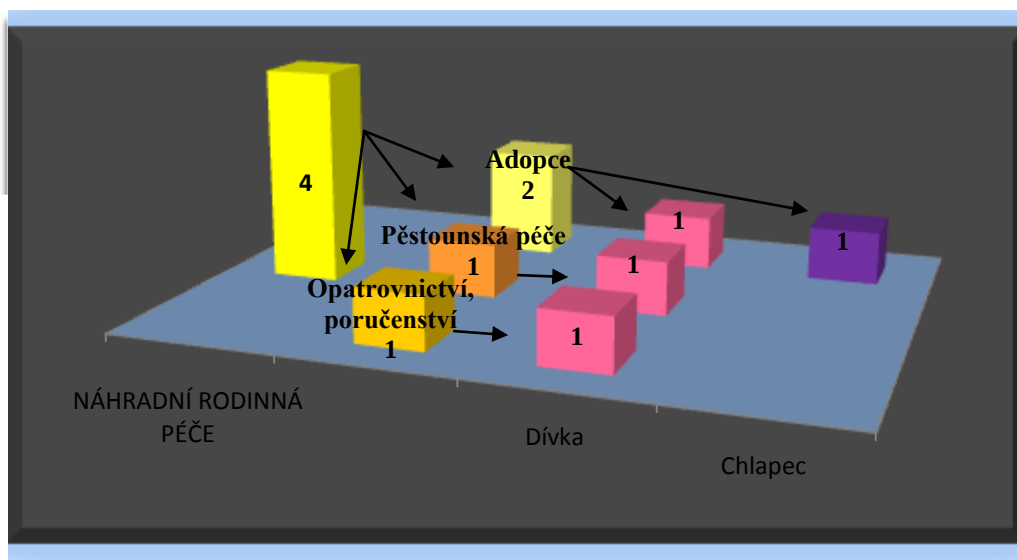
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 10: Nesezdání partneri – chlapec x dívka

Zdroj: vlastní výzkum

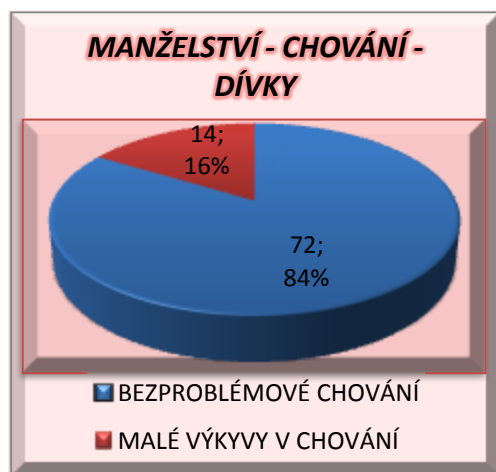
Graf 11: Náhradní rodinná péče – chlapec x dívka

Zdroj: vlastní výzkum

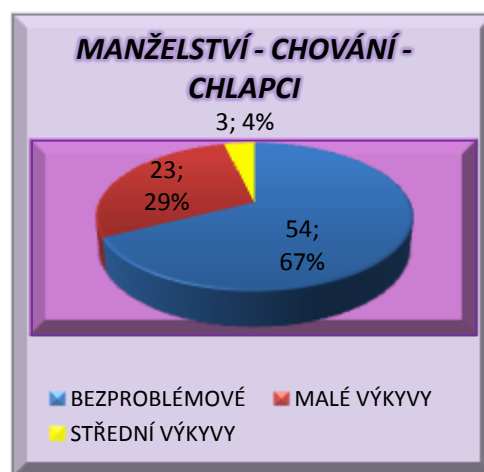
Níže uvádím grafické znázornění, které je hlavním šetřením praktické části. Jedná se o znázornění typu soužití manželů dítěte a dále pak procentuální a číselné vyjádření prospěchu a chování tohoto dítěte.

Graf 12: Manželství – chování – dívky

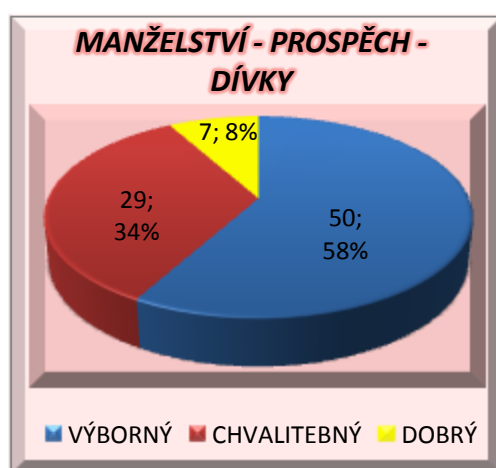
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 13: Manželství – chování - chlapci

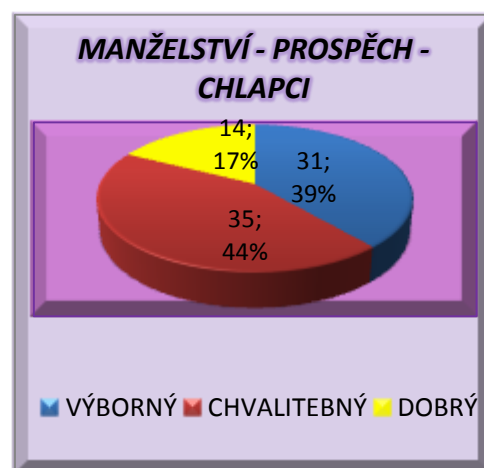
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 14: Manželství - prospěch - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 15: Manželství - prospěch - chlapci

Zdroj: vlastní výzkum

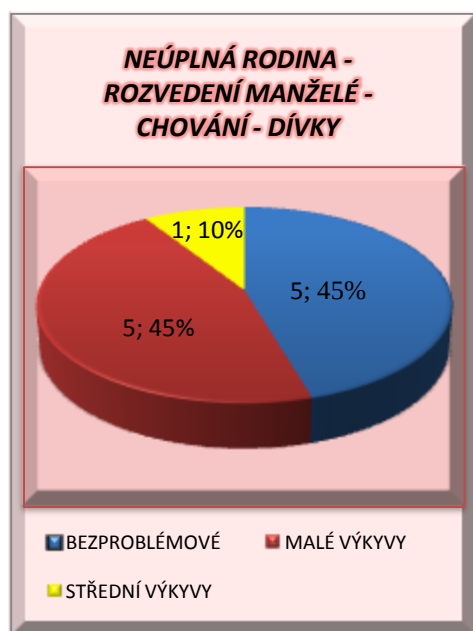
Z těchto grafů vyplývá zjištění, že chování dětí z rodin, kde rodiče jsou manželé, je z větší části bezproblémové (graf 12, 13). Konkrétně u 84% dívek a 67% chlapců z mého výzkumu. I má druhá hypotéza se tedy potvrdila. Uvádím i dílčí výsledky.

Co se týče prospěchu u dívek je z 50% výborný, u chlapců již pouze z 31%, kde výrazně převyšuje prospěch chvalitebný (grafy 14, 15).

Následující čtyři grafy znázorňují chování a prospěch dětí žijící v rodině neúplné, tedy v té, kde se rodiče dětí rozvedli. Je zde vidět, že u dívek již není chování pouze bezproblémové, ve stejné výši lze spatřovat i menší výkyvy v chování. Jedná se o drobné problémy, kdy dochází k zapomínání domácích úkolů, menší nepozornost, zapomínání pomůcek na vyučování (graf 16). Toto chování se ale objevuje už i u poloviny, konkrétně 52% dotazovaných chlapců. Jsou zde zřejmé i výkyvy střední i velké (graf 17).

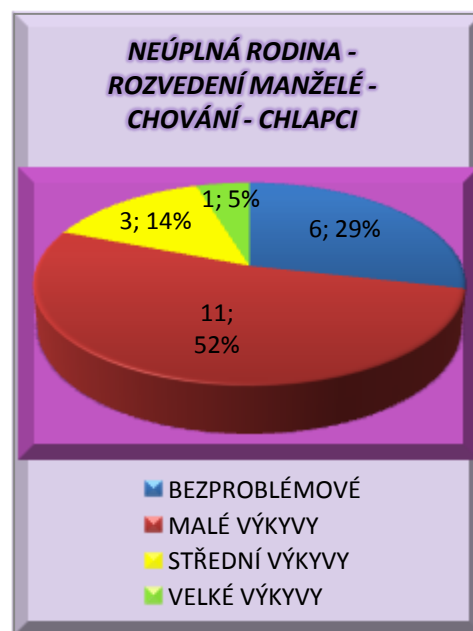
Prospěch u dívek je z 55% výborný, objevuje se i chvalitebný a ve dvou případech i dobrý (graf 18). U chlapců převažuje prospěch dobrý, vyskytují se již ale všechny nabízené škály, tedy od výborného k nedostatečnému (graf 19).

Graf 16: Neúplná rodina - rozvedení manželé - chování - dívky

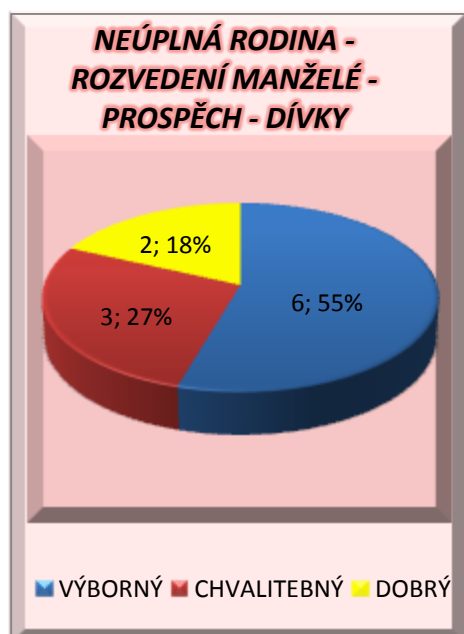
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 17: Neúplná rodina - rozvedení manželé - chování - chlapci

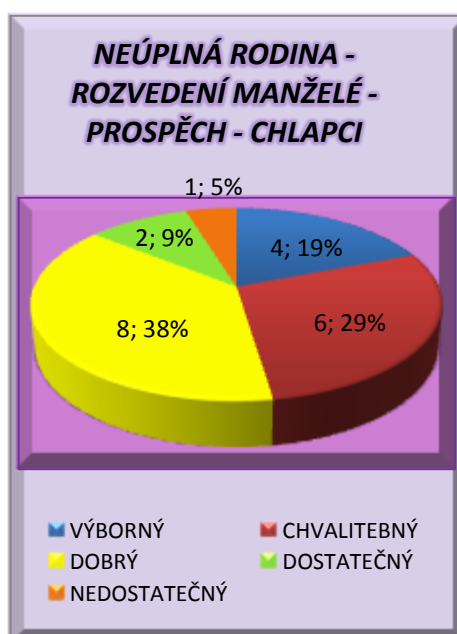
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 18: Neúplná rodina - rozvedení manželé - prospěch - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 19: Neúplná rodina - rozvedení manželé - prospěch - chlapci

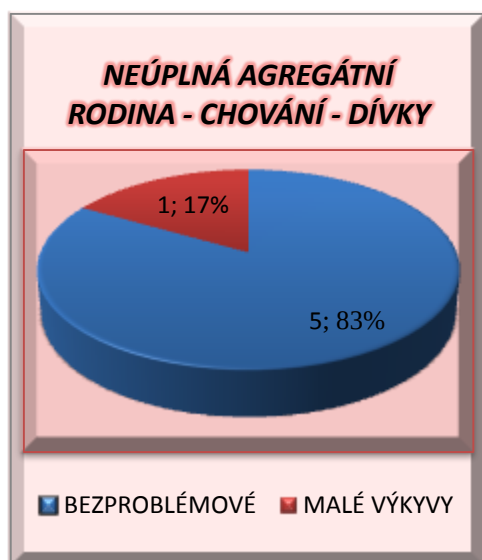

Zdroj: vlastní výzkum

Má třetí hypotéza se též potvrdila, neboť chování dětí manželů je odlišné od chování dětí rozvedených manželů. Chování u dětí manželů je z větší části bezproblémové, u dětí rozvedených manželů můžeme spatřovat již chování s menšími výkyvy.

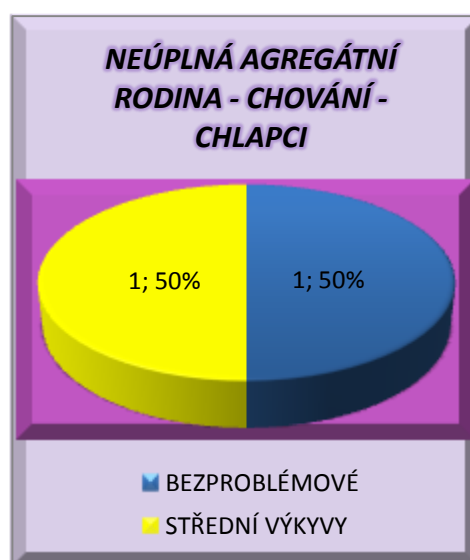
Následují grafické znázornění prospěchu a chování dětí žijící v agregátní rodině.

Graf 20: Neúplná rodina - rozvedení manželé - chování - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

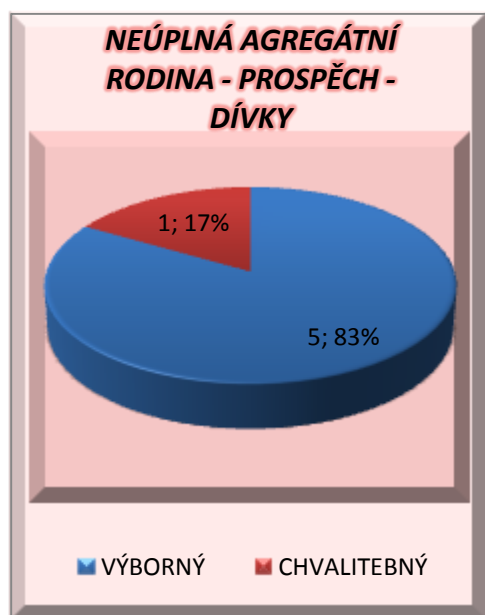
Graf 21: Neúplná rodina – rozvedení manželé – chování - chlapci

Zdroj: vlastní výzkum

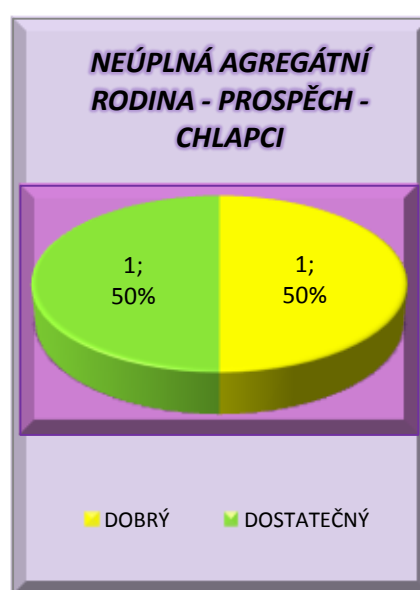
Celkové chování u dětí pocházejících z agregátních rodin mohu označit za bezproblémové. Zjistila jsem ve svém výzkumu pouze jednu větší výjimku a to u jednoho z chlapců. Jeho chování bylo učitelem označeno za chování se středními výkyvy. Jedná se tedy o chování, kdy žák neplní domácí úkoly, nenosí do školy požadované pomůcky, je nepozorný, hyperaktivní, neposedný, často vyrušuje a špatně se soustředí. (graf 20, 21)

Graf 22: Neúplná rodina - rozvedení manželé - prospěch - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 23: Neúplná rodina – rozvedení manželé – prospěch - chlapci

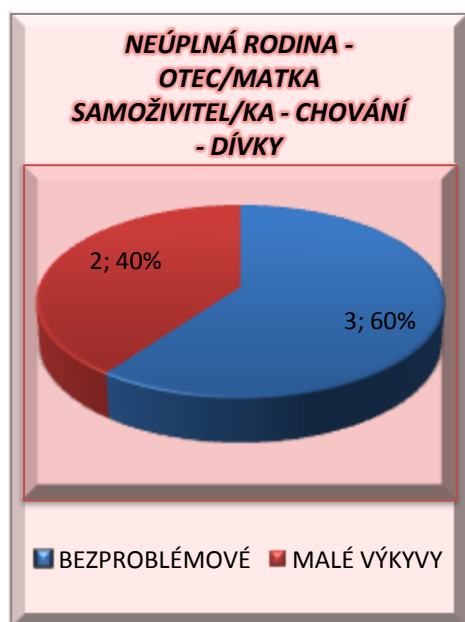

Zdroj: vlastní výzkum

I přes malý počet vzorků mohu konstatovat, že školní prospěch dívek žijících v agregátních rodinách je výborný, neboť tento prospěch označili učitelé u pěti dívek celkového počtu šest! To znamená, že pouze jedna dívka má odlišný prospěch a to chvalitebný (graf 22).

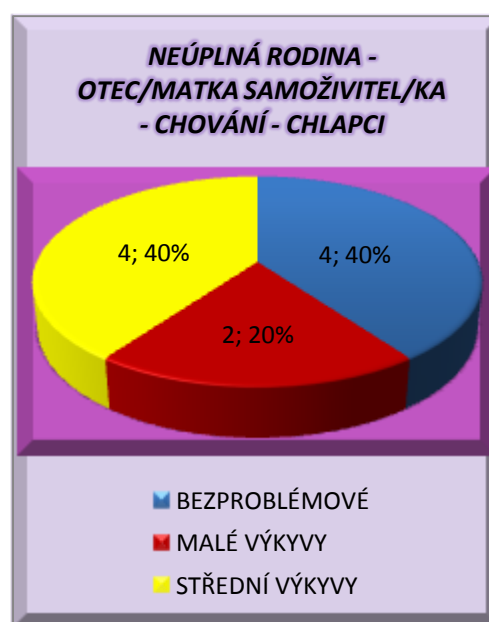
Co se týče chlapců, jejich prospěch je naprosto odlišný od dívek. Jelikož jsem mohla posuzovat pouze dva chlapce, žijící v této rodině, nemohu graf ani další výsledky považovat za validní a reliabilní, neboť při větším vzorku by se zjištěná data mohla měnit. V mém výzkumu ale označili učitelé těchto chlapců jejich prospěch za dobrý a dostatečný (graf 23).

Graf 24: *Neúplná rodina – otec/matka
samoživitel/ka - chování - dívky*

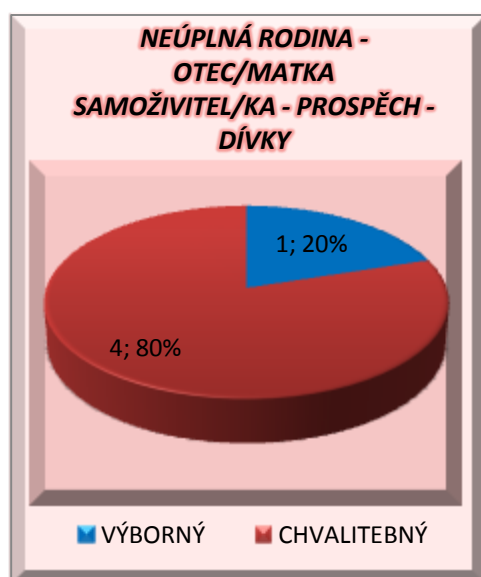
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 25: *Neúplná rodina – otec/matka
samoživitel/ka – chování - chlapci*

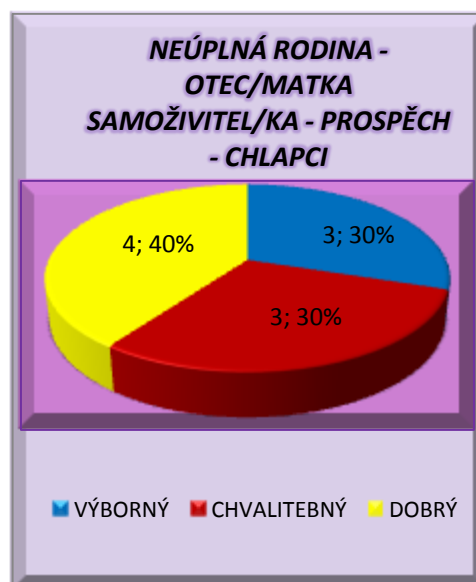
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 26: *Neúplná rodina – otec/matka
samoživitel/ka - prospěch - dívky*

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 27: *Neúplná rodina – otec/matka
samoživitel/ka – prospěch - chlapci*

Zdroj: vlastní výzkum

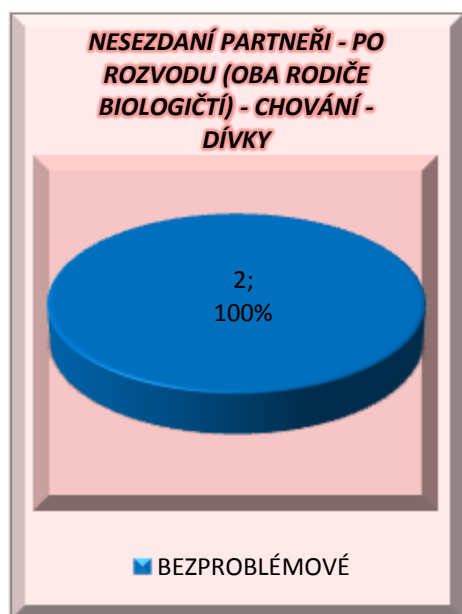
Jak je z těchto grafů zřejmé, chování i prospěch dítěte žijícího pouze s jedním rodičem, tedy buď s matkou či otcem, kteří jsou samoživitelé, je horší než u dětí například rodičů manželů. Je vidět, že mu v rodině „casi“ chybí. To se pak zcela jasně promítá do jeho chování i prospěchu. Je také odlišné chování a prospěch dívek a chlapců žijících v této „rodině“. Zatímco u dívek převažuje chování ještě bezproblémové a s malými výkyvy. U chlapců se již objevuje také chování se středními výkyvy.

Podobné je to také u prospěchu. U dívek převažuje prospěch chvalitebný, zatímco u chlapců najdeme také větší procento u prospěchu dobrého.

Tímto se potvrzuje i má poslední, tedy čtvrtá hypotéza, kdy prospěch chlapců žijících u rodiče samoživitele a stejně tak u rozvedených manželů je stejný. Oba tyto prospěchy chlapců se pohybují kolem průměru, tedy prospěchu dobrého.

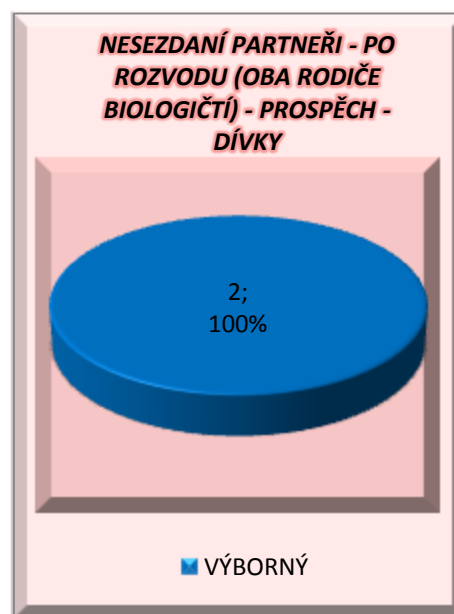
Následuje grafické znázornění chování a prospěchu dětí žijící v rodině nesezdaných ale již rozvedených partnerů, kteří jsou zároveň jeho biologičtí rodiče. Ve svém výzkumu jsem měla pouze dvě dívky z této kategorie. Jejich chování označili pedagogové za bezproblémové a prospěch za výborný. (graf 28, 29)

Graf 28: Nesezdaní partneři – po rozvodu (oba rodiče biologičtí) - chování - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

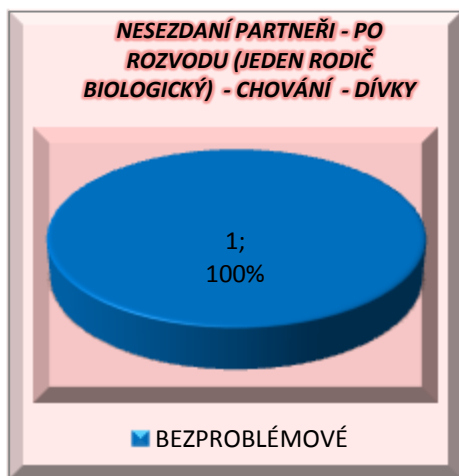
Graf 29: Nesezdaní partneři – po rozvodu (oba rodiče biologičtí) - prospěch - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

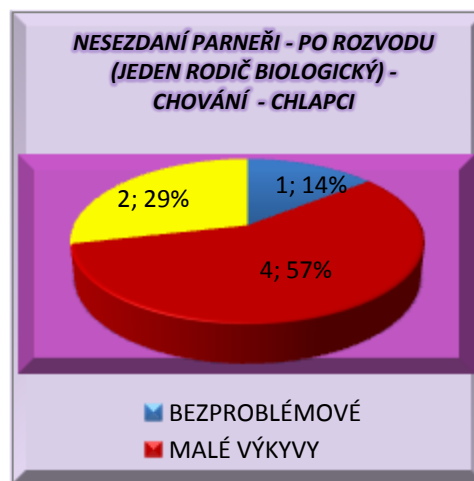
Další grafy se týkají znázornění chování a prospěchu u dětí, které žijí v rodině nesezdaných rodičů, po rozvodu a žijí pouze s jedním biologickým rodičem. Vzorek těchto dětí byl větší než u předchozího znázornění, avšak ještě to není natolik dostačující, abych tyto výsledky mohla označit za platné. Vzorek těchto dětí se skládal z jedné dívky a sedmi chlapců. Chování dívky bylo označeno za bezproblémové, stejně tak u jednoho z chlapců. Ovšem čtyři chlapci mají malé výkyvy v chování a dva mají výkyvy již střední. Jedná-li se o dívčin prospěch je chvalitebný. U chlapců převažuje prospěch dobrý.

Graf 30: *Nesezdaní partneři – po rozvodu (jeden rodič biologický) - chování - dívky*

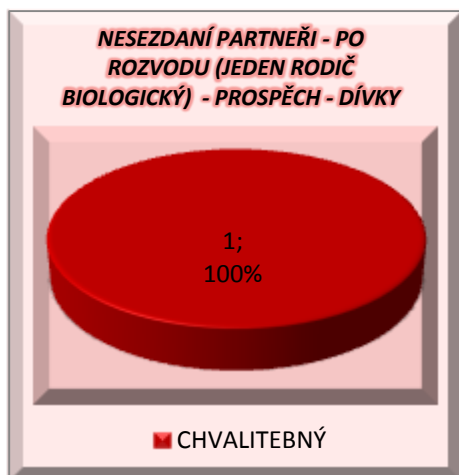
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 31: *Nesezdaní partneři - po rozvodu (jeden rodič biologický) - chování - chlapci*

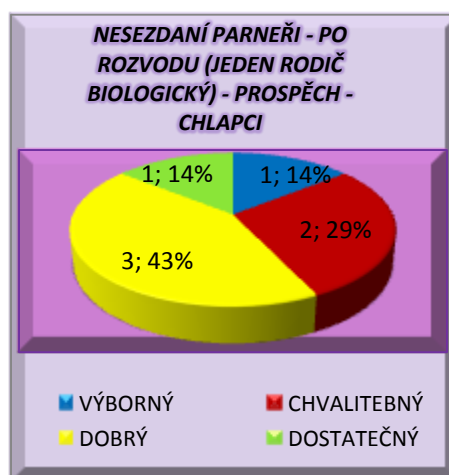
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 32: *Nesezdaní partneři – po rozvodu (jeden rodič biologický) - prospěch - dívky*

Zdroj: vlastní výzkum

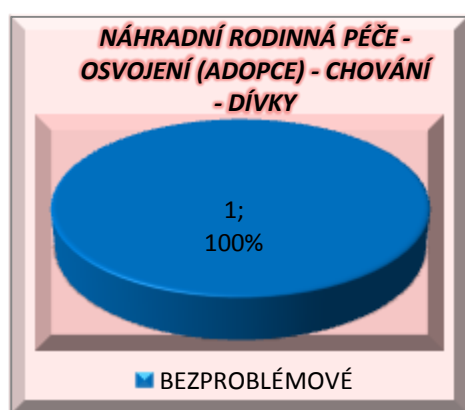
Graf 33: *Nesezdaní partneři - po rozvodu (jeden rodič biologický) - prospěch - chlapci*

Zdroj: vlastní výzkum

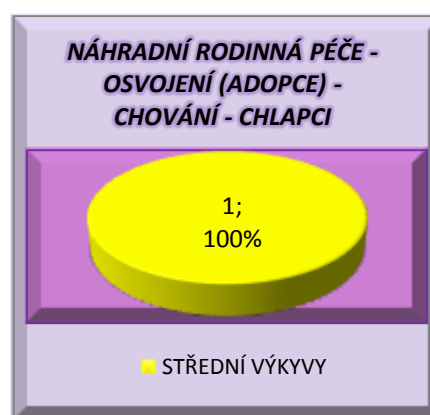
Ve svém výzkumu jsem měla i čtyři děti, které žijí v náhradních rodinách. V prvních grafech je znázorněna jedna dívka a jeden chlapec z adoptivní rodiny. Je vidět, že zatímco je chování dívky bezproblémové, chování chlapce bylo označeno třídním pedagogem za průměrné, tedy, že tento žák má střední výkyvy v chování. Pokud jsem se zaměřila na prospěch, ten se neliší a je u obou dětí průměrný, dobrý. Musím podotknout, že tyto dvě děti nechodí do stejné základní školy.

Graf 34: Náhradní rodinná péče - osvojení (adopce) – chování - dívky

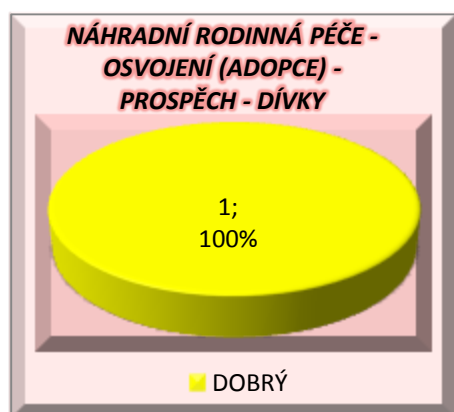
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 35: Náhradní rodinná péče - osvojení (adopce) – chování - chlapci

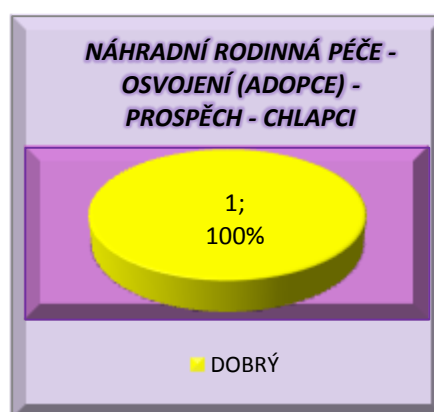
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 36: Náhradní rodinná péče - osvojení (adopce) – prospěch - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

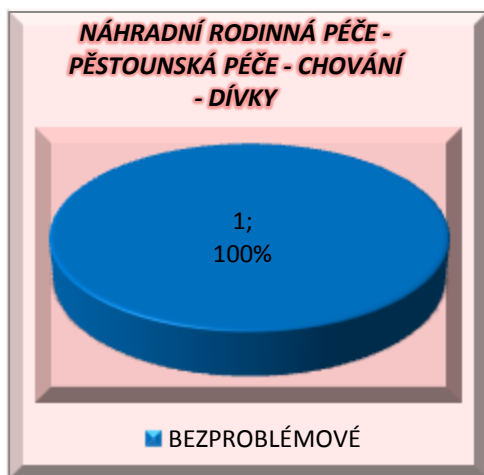
Graf 37: Náhradní rodinná péče - osvojení (adopce) – prospěch - chlapci

Zdroj: vlastní výzkum

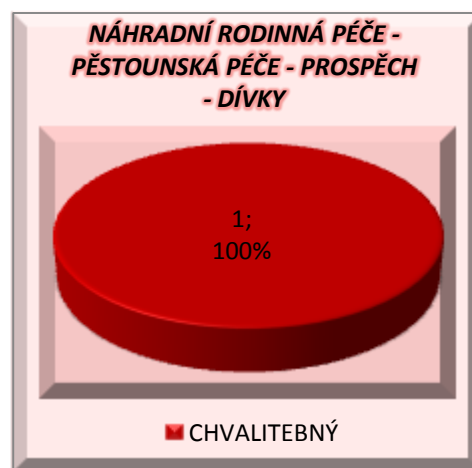
V grafu 38 a 39 je znázorněna dívka, která žije v pěstounské péči. Její chování je bezproblémové a prospěch chvalitebný.

Graf 38: Náhradní rodinná péče -
pěstounská péče – chování - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

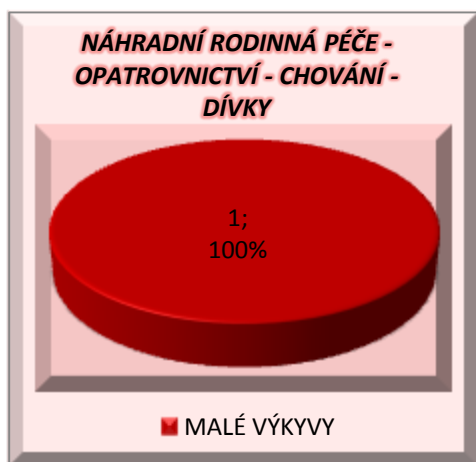
Graf 39: Náhradní rodinná péče -
pěstounská péče – prospěch – dívky

Zdroj: vlastní výzkum

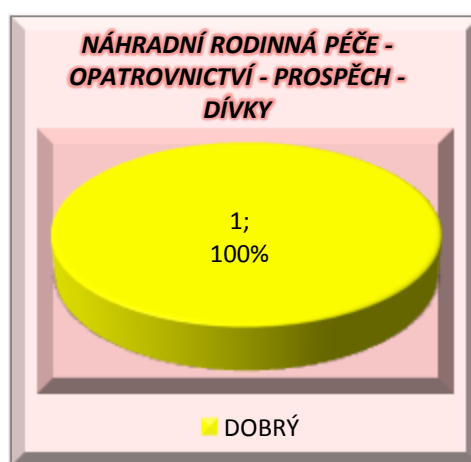
V posledních grafech, tedy v grafech 40 a 41 je znázorněna poslední dívka žijící v náhradní rodině a to konkrétně u opatrovníka. Tady již je chování o trochu horší, třídní pedagog nalézá menší výkyvy v chování a prospěch označuje za průměrný, dobrý.

Graf 40: Náhradní rodinná péče -
opatrovnictví – chování - dívky

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 41: Náhradní rodinná péče -
opatrovnictví – prospěch – dívky

Zdroj: vlastní výzkum

2. 7 DISKUZE

V teoretické části byli zmíněni dnešní mladí lidé, kteří se rodili zpravidla do rodin úplných. Vnímali tak prostředí kolem sebe a všechny rodinné vztahy. Takto si utvořili představy o fungování rodiny a rodinných vztazích, mnohdy třeba poznali i problematiku vztahů manželů, včetně řešení domácích konfliktů. Tyto zkušenosti, jak jsem již zmiňovala, se odrážejí v jejich názorech na rodinu. Proto si myslím a z mého výzkumu též vyplývá, že většina rodičů dnešních školáků stále přejímá tyto názory a řídí se zkušenostmi svých rodičů a manželství pro ně patří k rodině. Výzkum potvrdil, že dnešní rodiče žáků třetích a čtvrtých tříd, zařazených žijí z 71% v manželském soužití.

Tímto se potvrdila má první hypotéza:

Nejvíce dětí bude mít rodiče manžele.

Další kapitolou v teoretické části byla kapitola o neúplných rodinách. Nejvyšší počet tvoří rodiny rozvedených manželů, toto bylo taktéž potvrzeno v empirické části. Dále jsem se zabývala tím, jak se na těchto dětech rozvod rodičů projevuje, konkrétně, zda to má vliv na jejich chování a školní prospěch.

V teoretické části cituji MATĚJČKA - DYTRYCHA⁷⁶, kteří potvrzují fakt, že pro děti rozvod znamená vždy zmatek a ztrátu. Tento zmatek se projevuje v jakékoliv oblasti žákova života. COLOROSOVÁ⁷⁷ taktéž uvádí, že dopad rozvodu na dítě závisí i na pohlaví dítěte. V mém výzkumu se i toto tvrzení potvrdilo, neboť co se týče chování dívek, je ještě mnohdy bezproblémové až s možnými menšími výkyvy, zatímco u chlapců se chování pohybuje v rozmezí škály menší výkyvy – střední výkyvy – velké výkyvy chování. Citace MATĚJČKA - DYTRYCHA⁷⁸ k prospěchu dětí rozvedených rodičů se v mé teoretické části objevuje ještě jednou, kdy tvrdí, že školní výkonnost dítěte se

⁷⁶ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994.

⁷⁷ COLOROSOVÁ, B., *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008. s. 95-96.

⁷⁸ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994.

projevuje zejména ve zhoršeném prospěchu, i přesto, že dítě před tím prospívalo dobře. Dítě se špatně koncentruje a právě toto vede ke špatnému školnímu výkonu. Svou roli zde určitě hraje také pohlaví dítěte. Z mého výzkumu vyplynulo, že prospěch dívek byl spíše výborný, pár výjimek se objevilo s prospěchem chvalitebným i dobrým. Zatímco u chlapců převažoval prospěch dobrý, avšak výjimkou byl i prospěch nedostatečný!

Tímto se zároveň potvrdila i má další hypotéza:

Chování dětí rodičů manželů se bude lišit od chování dětí rodičů rozvedených.

Podtypem neúplné rodiny je ještě „rodina“ s dítětem a matkou nebo otcem samoživitelkou/em. Této formě se také v teoretické části věnuji a cituji především MATOUŠKA⁷⁹, který zmiňuje, že jsou tyto děti nejenom častěji nemocné, ale též jejich prospěch ve škole je horší, i když inteligencí se neliší od dětí z úplných rodin.

I toto tvrzení potvrdilo mojí hypotézu:

Prospěch chlapců žijících v rodině s otcem či matkou samoživitelem/kou bude stejný, podobný jako prospěch chlapců žijících v neúplné rodině, konkrétně mezi rozvedenými rodiči. Jejich prospěch bude dobrý až dostatečný.

Poslední kapitolu teoretické části jsem věnovala náhradním rodinám. Konkrétně adopci, pěstounské péči, poručnictví a opatrovnictví. V této části cituji autora ŠKOVIERU⁸⁰, který říká, že dítě, které je umístěno do náhradní výchovy, bývá zpravidla emocionálně a sociálně narušené. A již v prenatálním období se potýká s fyziologickým ohrožením. A to ať již se jedná o alkohol, drogy, škodlivý

⁷⁹ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 127-129.

⁸⁰ ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. s. 49.

životní styl a další. Taktéž dodává, že náhradní rodina často nevytváří dostatečné podmínky pro „zakořenění“ dítěte a jeho stabilitu. Toto vše se opět projevuje na žákově chování a školním prospěchu. V mém výzkumu patří těmto dětem škála dobrý prospěch a chování se středními výkyvy.

K dispozici jsem měla pouze malý vzorek dotazovaných, a proto tedy nelze činit žádné směrodatné závěry.

ZÁVĚR

V mnoha publikacích je rodina označována jako přirozené prostředí, které má na výchovu dítěte největší vliv. Zejména její výchovná role je nezastupitelná. U rodiny jako celku si všímáme především jejího společenského významu a jednak také její vnitřní intimity a citlivosti, která je velice důležitá pro prvotní výchovu dítěte.

Rodinu si nevybíráme, ovšem přejímáme z ní vše, co nám připravila, konkrétně to, co nám připravili rodiče. Výchovu a kvalitní působení rodiny nemůže dítěti, především v raném dětství, nahradit nikdo jiný, žádná jiná instituce. Rodina by měla být ideálním místem pro příznivý rozvoj dětí. Dítě by v ní a především s ní mělo prožívat pocity přátelství, sympatie, lásky a bezpečí. Záměrně píši, že by měla být ideálním místem, neboť vím, že mnohdy není. Téměř všichni rodiče své děti milují a svou lásku jím projevují, dítě se pak cítí šťastné, vyrovnané a v bezpečí. Existují ovšem i situace a rodiny, které tyto potřeby svým dětem neposkytují. Stále více se proto setkáváme s výchovnými problémy dětí, s agresivitou a asociálním chováním stále mladších dětí. Příčin může být samozřejmě mnoho. Ať již se jedná o vrozené předpoklady, dědičné zatížení, postižení jedince. Potvrzuje se též negativní dopad neúplné rodiny na chování dítěte, což potvrdil i můj výzkum. Projevila se také významná závislost chování žáků na pracovní době obou rodičů. Ovšem hlavní vinu na vzniku těchto problémů má rodina, její klima a především výchovné metody.

První část své bakalářské práce jsem tedy věnovala rodině, postavení rodiny v minulosti i v současnosti, jejím funkcím a dále pak čtyř typům rodinného soužití. Jednalo se o manželství, neúplnou rodinu, nesezdané soužití a náhradní rodinnou péči.

Část druhá přináší výsledky kvantitativního šetření. Zde jsem se tedy zaměřila na žáky, konkrétně třetích a čtvrtých tříd a jejich pedagogy, kteří poskytli potřebná data. Je jasné, že každá rodina a různé soužití rodičů dětí má na něj

samotné jiný vliv, jinak ovlivňuje jeho chování a jinak jeho školní prospěch. Pomocí dotazníkové metody jsem zjišťovala typ soužití rodičů dětí zmíněných tříd v Jihočeském kraji a poté vliv soužití na chování a prospěch žáka. Poznatky získané výzkumem mě utvrdily v tom, že rodina je pro dítě tím nejdůležitějším, co může v životě získat. Ovšem pouze v případě je-li založena na harmonii, lásce a přiměřené výchově.

SEZNAM LITERATURY

1. BRTNÍKOVÁ, M. *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-044-4.
2. CIBULEC, J. *Manželské praktikum*. Praha: Avicenum, 1984. ISBN 08-096-84.
3. COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
4. DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
5. DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
6. *Encyklopedie mladého manželství*. Moskva: Nakladatelství Moskovskij rabočij, 1984. ISBN 80-7022-017-1.
7. FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2000. ISBN 80-85850-87-7.
8. GALLA, K., BUREŠOVÁ, K. *Snoubenci, manželé, rodiče a děti*. Praha: SPN, 1984.
9. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-124-4.
10. JÄCKELOVÁ, K. *I tohle je manželství*. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN 80-7176-460-4.

11. HALL, C. S., LINDZEY, G. *Psychológia osobnosti*. Bratislava: SPN, 1999. ISBN 80-08-033-84-3.
12. JANÁČEK, J. *Ženy české renesance*. Praha: Československý spisovatel, 1987. ISBN 80-85946-25-4.
13. JOHNSON, R. M. *Proč se muži děsí manželství*. Praha: nakl. Rybka Publishers, 2010. ISBN 978-80-87067-61-1.
14. KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962.
15. KOLUCHOVÁ, J. a kol. *Přehled patopsychologie dítěte*. Praha: SPN, 1989.
16. KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
17. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
18. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-320-X.
19. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-8582-406-X.
20. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
21. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. ISBN 80-86429-19-9.
22. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

23. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. ISBN 80-85850-75-3.
24. NOVÁK, T. *Hádky v manželství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2037-1.
25. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a porozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.
26. PLZÁK, M. *Manželská tonutí*. Praha: nakladatelství MOTTO, 2000. ISBN 80-7246-056-0.
27. ROGGE, J-U. *Rodiče určují hranice – rádci pro rodiče a vychovatele*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-990-9.
28. ROUS, J. S. *Diplomová práce – Zařazování dětí v ústavní péči do náhradních rodin a jejich adaptace s novým prostředím*. Olomouc, 2003.
29. SAUZEDE-LAGARDE, A., SAUZEDE, J. P. *Spokojené soužití v nové rodině*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-295-9.
30. SCHOOLEROVÁ, J. E. *Adopce, vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
31. SMEJKAL, V., BRACHRACHOVÁ, H. *Lexikon společenského chování*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2327-3.
32. SMÉKAL, V., MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti*. Praha: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8.
33. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

34. ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
35. ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1567-8.
36. VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-85866-20-X.

Elektronické zdroje:

1. DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. Otcové, matky a porozvodová péče. In *Otcové, matky a porozvodová péče o děti* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2011-02-06]. Dostupné z [www:www.soc.cas.cz](http://www.soc.cas.cz).
2. CHALOUPKOVÁ, Jana. „Dohromady nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů. *Sociologický ústav AV ČR/Sociologický časopis: Ze sociologických výzkumů* [online]. 2006, 5/2006, 24, [cit. 2011-02-10]. Dostupný z [www: http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/24-sociologicky casopis-czech-sociological-review-5-2006](http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/24-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2006).
3. POPELA, L. Pěstounská péče je tvrdá práce. *Rodina: Každodenník o dětech a rodičích*. [online]. 2007-05-28, 5703, [cit. 2011-02-10]. Dostupný z [www: http://www.rodina.cz/clanek5703](http://www.rodina.cz/clanek5703).

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 – Číselné a procentuální vyhodnocení grafu č. 1 – typy soužití rodičů žáků

Tabulka 2 – Podtypy neúplné rodiny – číselné znázornění

Tabulka 3 – Podtypy náhradní rodinné péče – číselné znázornění

Tabulka 4 – Podtypy nesezdaného soužití partnerů – číselné znázornění

Graf 1 – Typy soužití rodičů žáků

Graf 2 – Formy soužití – neúplná rodina

Graf 3 – Neúplná rodina – grafické znázornění

Graf 4 – Formy soužití – náhradní rodinná péče

Graf 5 – Náhradní rodinná péče – grafické znázornění

Graf 6 – Formy soužití – nesezdané soužití partnerů

Graf 7 – Nesezdané soužití partnerů – grafické znázornění

Graf 8 – Manželství – chlapec x dívka

Graf 9 – Neúplná rodina – chlapec x dívka

Graf 10 – Nesezdaní partneři - chlapec x dívka

Graf 11 – Náhradní rodinná péče – chlapec x dívka

Graf 12 – Manželství – chování - dívky

Graf 13 – Manželství – chování - chlapci

Graf 14 – Manželství – prospěch – dívky

Graf 15 – Manželství – prospěch - chlapci

Graf 16 – Neúplná rodina – rozvedení manželé – chování - dívky

Graf 17 – Neúplná rodina – rozvedení manželé – chování - chlapci

Graf 18 – Neúplná rodina – rozvedení manželé – prospěch - dívky

Graf 19 – Neúplná rodina – rozvedení manželé – prospěch - chlapci

Graf 20 – Neúplná agregátní rodina – chování - dívky

Graf 21 – Neúplná agregátní rodina – chování - chlapci

Graf 22 – Neúplná agregátní rodina – prospěch - dívky

Graf 23 – Neúplná agregátní rodina – prospěch - chlapci

Graf 24 – Neúplná rodina – otec/matka samoživitel/ka – chování - dívky

Graf 25 – Neúplná rodina – otec/matka samoživitel/ka – chování - chlapci

Graf 26 – Neúplná rodina – otec/matka samoživitel/ka – prospěch - dívky

Graf 27 – Neúplná rodina – otec/matka samoživitel/ka – prospěch - chlapci

Graf 28 – Nesezdaní partneři – po rozvodu (oba rodiče biologičtí) – chování - dívky

Graf 29 – Nesezdaní partneři – po rozvodu (oba rodiče biologičtí) – prospěch - dívky

Graf 30 – Nesezdaní partneři – po rozvodu (jeden rodič biologický) – chování - dívky

Graf 31 – Nesezdaní partneři – po rozvodu (jeden rodič biologický) – chování – chlapci

Graf 32 – Nesezdání partneri – po rozvodu (jeden rodič biologický) – prospěch - dívky

Graf 33 – Nesezdání partneri – po rozvodu (jeden rodič biologický) – prospěch - chlapci

Graf 34 – Náhradní rodinná péče – osvojení (adopce) – chování - dívky

Graf 35 – Náhradní rodinná péče – osvojení (adopce) – chování - chlapci

Graf 36 – Náhradní rodinná péče – osvojení (adopce) – prospěch - dívky

Graf 37 – Náhradní rodinná péče – osvojení (adopce) – prospěch - chlapci

Graf 38 – Náhradní rodinná péče – pěstounská péče – chování - dívky

Graf 39 – Náhradní rodinná péče – pěstounská péče – prospěch - dívky

Graf 40 - Náhradní rodinná péče – opatrovnictví – chování - dívky

Graf 41 - Náhradní rodinná péče – opatrovnictví – prospěch - dívky

PŘÍLOHY

Příloha 1 – dotazník pro pedagogy

Vážená paní učitelko,
dostává se Vám do rukou anonymní dotazník, který je součástí mé bakalářské práce psané na téma forma rodiny a její vliv na dítě. Obracím se na Vás proto s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který se týká typů soužití rodičů u dětí navštěvující třetí a čtvrtou třídu základní školy, tedy žáků Vaší třídy. Současně budu z tohoto dotazníku zjišťovat, jaký vliv má forma soužití rodičů na prospěch a chování dítěte.

Doufám, že Vás nebude mnoho zatěžovat a mně naopak pomůže k úspěšnému zakončení studia na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Michaela Nádeníčková

Jak postupovat při vyplňování:

- ☉ vyplnit počet žáků ve Vaší třídě
- ☉ zadat počet jednotlivých forem rodiny u Vašich žáků
- ☉ podle počtu jednotlivých soužití rodičů Vašich žáků zaznamenat do tabulky dle škály odchylky v chování žáka

Škála chování:

1. **bezproblémové chování**
2. **malé výkyvy v chování** (zapomínání domácích úkolů...)
3. **střední výkyvy v chování** (+ neplnění domácích úkolů, nepozornost, hyperaktivita, neposednost, špatná soustředivost, vyrušování...)
4. **velké výkyvy v chování** (+ obtěžování, sklon k násilí vůči spolužákům, neposlušnost, nezdvořilost vůči učiteli...)
5. **abnormální výkyvy v chování** (absolutní nezájem o školu, záškoláctví)

- ☉ Do tabulky prospěch zaznamenat čísla 1-5 (podobně jako známky ve škole: (1- výborní, 3-průměrní, ...)

POČET ŽÁKŮ VE VAŠÍ TŘÍDĚ:.....

MANŽELSTVÍ:.....

	<u>Pohlaví</u>	<u>Chování jednotlivců</u>	<u>Prospěch</u>
1.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
2.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
3.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
4.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
5.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
6.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
7.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
8.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
9.	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5

..... pokračovat podle počtu této formy rodiny

NEÚPLNÁ RODINA: - ROZVEDENÍ MANŽELÉ:.....
 - AGREGÁTNÍ RODINA:.....
 - OTEC/ MATKA SAMOŽIVITEL – KA.....

- vždy prosím napsat, o kterou formu neúplné rodiny se jedná (příklad: R, A, S)

	<u>Forma neúplné rodiny</u>	<u>Pohlaví</u>	<u>Chování jednotlivců</u>	<u>Prospěch</u>
1.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
2.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
3.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
4.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
5.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
6.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
7.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
8.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
9.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
10.	R – A – S - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5

.....

NESEZDANÍ PARTNEŘI.....

NESEZDANÍ PARTNEŘI PO ROZVODU (OBA RODIČE BIOLOGIČTÍ).....(NP1)

NESEZDANÍ PARTNEŘI PO ROZVODU (JEDEN RODIČ BIOLOGICKÝM).....(NP2)

NESEZDANÍ PARTNEŘI (SVOBODNÍ)..... (NP3)

- vždy prosím napsat o jakou formu soužití nesezdaných partnerů se jedná (příklad NP1, NP2, NP3)

	<u>Forma nesezdaného partnerství</u>	<u>Pohlaví - D/ -CH</u>	<u>Chování jednotlivců</u>	<u>Prospěch</u>
1.	NP1 – NP2- NP3 - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
2.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
3.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
4.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
5.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
6.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
7.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
8.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
9.	NP1 – NP2- NP3 – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
10.	NP1 – NP2- NP3 - nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE:

- OSVOJENÍ (ADOPCE):.....

- PĚSTOUNSKÁ PÉČE:.....

- OPATROVNICTVÍ, PORUČENSTVÍ:.....

- vždy prosím napsat o jakou formu náhradní rodinné péče, se jedná (příklad:

OSV., PP., OPATR., POR.)

	<u>Formy NRP</u>	<u>Pohlaví</u>	<u>Chování jednotlivců</u>	<u>Prospěch</u>
1.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
2.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
3.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
4.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
5.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
6.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
7.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
8.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5
9.	OSV – PP – OPATR – POR – nevím	dívka - chlapec	1 – 2 – 3 – 4 - 5	1 – 2 – 3 – 4 - 5